

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Oktatás és Társadalom
Neveléstudományi Doktori Iskola

Pálmainé Orsós Anna

**NYELVI HELYZET, NYELVOKTATÁS,
NYELVTANÁRKÉPZÉS**

Vizsgálatok és gondolatok a beás nyelv megőrzésének lehetőségeiről

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

ÖSSZEFOGLALÓ

MAGYAR – ANGOL – FRANCIA – NÉMET NYELVEN

Témavezető: Dr.habil. Huszár Ágnes

Pécs

2006

BEVEZETÉS

Számos szociológiai kutatás bizonyítja, hogy cigány kisebbséghez tartozónak lenni – a világ bármely részén – sajátos helyzetet takar. Mind a tágabb, mind a szűkebb társadalmi környezet befolyásolja az identitás vállalását, a nyelv teljes használatát valamint annak mértékét. Ha a környezet befogadó, s a másságot értékékként kezeli, a közösség valamint az egyének identitásvállalása észrevehető mértékben lesz nagyobb a presztízsnyerés miatt, míg ellenkező esetben ennek épp a fordítottja figyelhető meg.

A környező országokban és a világ bármely országában élő cigány közösségek jelenéről sokféle információval rendelkezünk, történelmükről, nyelvhasználatukról azonban kevés hiteles forrás, kutatás áll rendelkezésünkre. Ennek fő oka, hogy írásbeliségük kialakulása csupán az elmúlt száz év terméke, így írásos nyomokat ők maguk nem hagytak az utókorra, a cigányokra vonatkozó dokumentumok a többségi társadalommal való konfliktusok során születtek, a „békeidőkből” ilyen források nem találhatóak.

A cigányok a népszámlálási statisztikákban is rendkívül hiányosan szerepelnek, mivel perifériára szorultan élnek, nehezen elérhetőek, és egyértelmű paraméterekkel nem is meghatározható, kik ők. Többben, sokféle szempontrendszer alapján próbálták kategorizálni a cigány lét főbb jellemzőit, de elfogadott és egységes definíció nem alakult ki. Ezért ez minden esetben csak nagyon óvatosan vizsgálható kérdés, legjobb az egyénre bízni saját besorolását.

Cigánynak lenni az évszázadok során meggyökeresedett különböző előítéletek miatt a társadalom egy része számára alacsony presztízssű dolognak számít. A cigányok többsége a többségi társadalomhoz tartozónak vallja magát, és rendszerint felveszi a befogadó állam nyelvét, illetve környezete vallását, mert csak az országok egy részében tekintik őket nemzetiségnek, mások azonban anyaországgal nem rendelkezvén, az etnikai kisebbséghez sorolják magukat. Ez az egyik oka annak, hogy különösen nagy eltérések vannak mindenütt a világon a hivatalos népszámlálási és a tudományosan becsült adatok között.

A DISSZERTÁCIÓ TÉMÁJA

A dolgozat azt a célt tűzte ki, hogy a magyarországi beások helyzetét és a beás nyelv oktatásával kapcsolatos oktatás- és nyelvpolitika néhány kérdését megvizsgálja.

A témaválasztást indokoltta az alábbi ellentmondás teszi: Az elmúlt tíz év eredményének köszönhető, hogy az addig csak szóbeli kultúrával rendelkező beáság nyelvleírása elkezdődött, ám a kisebbségi helyzetben élő nyelvhasználók, nyelvi közösségek körében a beás-magyar nyelvcseré jóval korábban elkezdődött, a folyamat közösségenként nagyon változatos képet mutat.

A hazai beásokkal kapcsolatban nagyon kevés szakirodalmi ismeretre lehet számítani, ezért fontosnak tartottam összegyűjteni azokat az ismereteket, amelyek a hazai beás közösség helyzetéről, lehetőségéről adnak képet.

Sem a dolgozat terjedelme, sem a szerző kompetenciája nem teszi lehetővé e téma teljes körű feldolgozását, így a dolgozat elsősorban a beások jelenlegi nyelvi helyzetét és a közoktatás keretében megvalósuló beás nyelvoktatást teszi a vizsgálat tárgyává.

A KUTATÁSI MÓDSZEREK

A beás nyelvi közösségeket két – saját – kutatáson keresztül igyekszem bemutatni.

Az első vizsgálat általánosabb jellegű – hat beás nyelvi közösség nyelvhasználatáról, nyelvi állapotáról igyekszik képet adni, míg a második egy baranyai beás közösség körében végzett sokrétűbb vizsgálat eredményeit mutatja be. A dolgozat e részében a mánfai beás nyelvi közösség nyelvi helyzetét ismertetem, melyet egy komplex kétnyelvűségi kutatás során vizsgáltam. Az NKFP 5/126/2001. számú projektuma keretében a nyelvcseré és a kétnyelvűség megvalósulási formáinak vizsgálatára került sor nyolc magyarországi kisebbségi közösségben (beás, horvát, német, romani, román, szerb, szlovák, siket) azonos elméleti és módszertani keretben.

A vizsgálat során céлом volt a beás nyelvi közösség szociolingvisztikai leírása, a beás nyelv használatának háttérbe szorulását előidéző okok vizsgálata, a különböző életkorú és nemű csoportok nyelvi viselkedésének megfigyelése. A kutatás adatai alapján az adatközlők nyelvválasztási szokásait, a mánfai beások közösségére jellemző nyelvválasztási stratégiákat is vizsgáltam, nevezetesen azt, hogy hol, mikor, kivel és miért választja egy mánfai beás közösséghez tartozó másik beás emberrel társalogni a beás, illetve a magyar nyelvet. A vizsgálat során a nyelvválasztást a beszélgetés résztvevői, a beszélgetés résztvevőinek nyelvtudása, a beszélgetés résztvevőinek a nyelvekhez való viszonya, a beszédpartnerek életkora, neme, a foglalkozás, a szituáció, a helyszín, a nyelvhasználati színterek, az egynyelvűek jelenléte a beszédhelyzetben, a beszédpartnerek kapcsolatának minősége, a házastárs nemzetisége, a beszélgetés tartalma, a nyelvválasztás funkciója alapján elemeztem. Az adatközlőkkel folytatott

interjúk során a beás közösséghez való tartozás kifejezését, az identitás erősségét valamint a beás, a magyar és a kisebbségi nyelvekről alkotott véleményüket is megkérdeztem.

A vizsgálat során értelmezett minta alapján – előre meghatározott kritériumok: nem, életkor, iskolai végzettség szerint – választottam ki az adatközlőket. Az adatgyűjtés módja kérdőíves vizsgálat, ám a kérdőívet a közösség nyelvén beásul kérdeztem le egy helybeli terepmunkás segítségével. A kérdőív kitöltését hangszalagon rögzítettük.

A kérdőívek lekérdezése során – résztvevő megfigyelőként – további információkat gyűjtöttünk a közösségek, családok nyelvi szokásaikról.

A kérdőív feldolgozása során kétféle statisztikai módszert alkalmaztam. Egyrészt az életkor és a nyelvi attitűdök érvényesülését vizsgáltam a nyelvválasztás során több változó függvényében a statisztikai szignifikancia szint vizsgálatával, másrészt a kétszemponos, független mintás varianciaanalízis statisztikai módszerével azt néztem meg, hogy a nyelvi attitűdök milyen összefüggést mutatnak a nemmel és korral a vizsgált mintában.

A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE

A dolgozat szerkezete alapján – a bevezetõn túl – három részre osztható: Az elsõ egység a beás nyelvközösség bemutatásával nyelvi helyzetképet kíván adni. A második rész a beás nyelvnek a köz- és a felsõoktatásban betöltött helyét mutatja be. A harmadik szerkezeti egység pedig a beás nyelv oktatásának fejlesztési lehetõségeirõl szól.

A jelenlegi nyelvpolitika viszonya a kis nyelvekhez nem tûnik elég átgondoltnak, a feladatok és problémák halogatása a kis nyelvekre nagy veszélyt jelent, hisz ez elhalásukhoz vezethet.

A KUTATÁS EREDMÉNYEIRÕL

Az ismertetett két kutatás mindegyike igazolja a beás–magyar nyelvcsere folyamat meglétét, ám igazolja azt is, hogy a beás nyelvet beszélõk nyelvhez való kötõdése még igen erõs, jóllehet használatának gyakorisága ennek ellenkezõjét sejteti.

I. A NYELVI HELYZET

A dolgozat e fejezetében a beások magyarországi megjelenésérõl, lélekszámukról, az õket érintõ jogszabályi háttérrel. Helyzetüket nagymértékben befolyásolja, hogy a kezdetektõl fogva diglossziás helyzetben volt, hiszen a többségi társadalommal való együttélésben a közvetítõ nyelv, ahogy a múltban, úgy napjainkban is a magyar. A magyarországi beás közösség nyelvének

alapja a bánási román nyelv, bár a román nyelvvel és a román nyelvterületen élőkkel évtizedek óta semmiféle kapcsolatban nem áll, a két közösség nyelvi fejlődése egymástól izoláltan történik.

A beások nyelve az 1980-as évekig csak szóbeli változatban élt, írásbeliségének valódi kezdete az 1990-es évek elejére tehető, és a világon egyedülálló intézmény, a pécsi Gandhi Gimnázium szervezési munkálataihoz kötődik.

Ekkor vált elkerülhetetlenül szükségessé egy egységes írásmód kidolgozása. A magyar helyesírás szabályai szerint rögzített első beás gyűjtések népdalok és népmesék voltak, melyek részletes használati utasítást tartalmaznak a közölt szövegek kiejtéséhez.

Az 1994-ben megjelent első kiadványok jelentették a beás nyelv írásbeliségének tényleges kezdetét. Ezeket rövidesen követte egy beás nyelvkönyv, mely elsőként kísérelte meg rendszerezni az addig csak szóbeliséggel rendelkező beás nyelvet.

Napjainkra a nyelvkönyv kiegészült beás-magyar és magyar-beás szótárral is. Azóta további dalos- és népmese-gyűjtemények, valamint műfordítások is születtek.

E munkák fontossága vitathatatlan, még akkor is, ha nem a legnagyobb filológiai tudatossággal készültek. Az elmúlt évtized azonban bizonyította ennek az írásmódnak az időtállóságát, hisz a kezdeti néprajzi köteteket számos hasonló és más nyelvészeti jellegű munka követte. Ez az írásmód nem csupán a beás értelmiség nagyobb része, de a csak írni-olvasni tudók többsége számára is elfogadhatónak tűnik.

A dolgozatban részletesen ismertetett kutatások eredményei azt mutatják, hogy a beás nyelv használata során a generációk közötti különbségek lényegesek. A fiatalok nyelvhasználatuk során jóval gyakrabban választják a magyar nyelvet, mint az idősebbek. Az adatközlők házastársaikkal és gyermekeikkel folytatott kommunikációjuk többször történik magyar nyelven, mint beásul. A családi kereteken kívüli nyelvhasználati színtereken – ügyintézés, vásárlás, orvos, munkahely – pedig mindig a magyar nyelv dominanciája figyelhető meg. Ennek alapvető oka, hogy ezeken a színtereken a beás nyelv használatának korlátai vannak, a beás használati köre az intézményi formális nyelvhasználati színterekre nem terjedt ki, nem alakultak ki azok a regiszterek, melyek a beás nyelvű kommunikációt zavartalanná tennék.

A vizsgált mánfai beás nyelvi közösség tagjairól elmondható, hogy mintegy 80%-uk a családban sajátította el a beás nyelvet, ám annak használata – különösen a 40 év alatti korosztálynál – visszaszorulóban van.

Bár igen erősen kötődnek anyanyelvükhöz, szükségesnek is tartják a nyelv átadását, ezt a feladatot nem tekintik sajátjuknak, szívesebben helyezik családon kívülre ennek megvalósulását. A többségi nyelv – jelen esetben a magyar – jelenti szerintük a boldogulás nyelvét, és a magyar

nyelv tudásával a magyarsághoz tartozás érzésének erősödése is megfigyelhető a mintában szereplő férfiak válaszaiban.

A nyelvvesztés e nyelvi közösségben azonban nem járt együtt az identitás elvesztésével. A mánfai beás közösség nyelvhasználata és identitása fordítottan arányos egymással.

A középkorúak életében a fiatalokénál jóval fontosabb helyet foglal el a beás nyelv. A gyermekkori emlékeik színtere többnyire a zárt beás közösség volt, a telepi élet, ahol a beás nyelv használata teljesen természetes volt, a közösségen belüli kommunikáció eszköze ez volt. A legidősebb generáció az, amely a legritkábban hagyja el lakóhelyét, keveset van távol otthonától, és a legkevésbé érint a modernizáció, így ők még őrzik, szívesen használják a beás nyelvet. Számukra a közösség hagyományai, szokásaik is élők, mivel azonban már ők sem zárt telepi viszonyok között élnek hétköznapijaikat ezek gyakorlására egyre kevesebb lehetőségük adódik.

Fontos cél, hogy a beások megismerjék és tudatosodjanak bennük saját népük kulturális értékei, és ne érezzék azt, hogy ez a kultúra értelmetlen az átörökítésre. Ennek elérésében a legnagyobb szerepet az oktatás, s benne a három szintű (alap-, közép- és felsőfokú) beás nyelvoktatás játssza.

A beások identitása – még a fiatalabb korosztályé is – igen erős annak ellenére, hogy a beás nyelvhasználat háttérbe szorult. E helyzetben egy végiggondolt, tudatos nyelv- és oktatáspolitikai a nyelv és a közösség megerősödését is eredményezhetné.

II. OKTATÁS- ÉS NYELVPOLITIKAI KITEKINTÉS

Dolgozatom második részében áttekintem a cigány nyelvek oktatásának jogszabályi hátterét. Ennek vizsgálata során két időszak elkülönítése tűnik indokoltnak. Az egyik a közoktatási törvény legutóbbi módosítása előtti időszak, a másik a 2003 utáni történések ideje.

A kisebbségi oktatás alapja az Alkotmány 68. § (2) bekezdése, amely biztosítja a nemzeti és etnikai kisebbségek számára az anyanyelvi oktatást. Ennek folytán, a kisebbségi törvény elfogadását követően a cigány kisebbségnek először nyílt lehetősége arra, hogy az oktatási problémáik kizárólag szociális hátrányokkal összefüggő megközelítéséből kitörve, a többi nemzeti kisebbséghez hasonlóan, a cigány kisebbségi oktatás megszervezését is igényelhesse.

A cigány tanulók oktatásának alapfokon nincs önálló kisebbségi intézményrendszere. Középfokon csak néhány cigány kisebbségi pedagógiai program alapján oktató intézmény létezik (például a pécsi Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium), melyekben a cigány nyelvek oktatása megvalósul. Ennek ellenére számos cigány osztály és csoport működik elkülönülten az oktatási intézményekben.

A cigány nyelvek esetében sem a nyelvi követelményrendszer, sem a kerettantervek nem állnak a nyelvet oktatni kívánó intézmények rendelkezésére.

E követelményrendszer kidolgozása 1999-ben elkezdődött, ám a politikai akarat kevésbé járult hozzá e munka legitimálásához.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXX.IX. törvény 2003-ban történt módosítása az elmúlt pár évben a cigány gyermekek általános oktatási helyzetének javítása érdekében jelentősen változott.

Az Oktatási Minisztérium jelentős szerepet vállalt az oktatást érintő esélyegyenlőség megteremtése és a társadalmi integráció elősegítése érdekében.

A közoktatási törvény módosításainak főbb elemei: a hátrányos helyzetű gyermek és az integrációs felkészítés fogalmának meghatározása, az első-harmadik évfolyamokon való bukztatás tilalma, a magántanulóvá nyilvánítás felülvizsgálata.

A cigány felzárkóztató, majd cigány kisebbségi oktatás átalakítása megteremtette a szakmai kereteket, azonban fontos tartalmi kérdés, hogy a kisebbségi oktatásra vonatkozó módosítás szerint a cigány nyelvek óraszámát heti kettőre csökkenti, így könnyebbé válik az összevonás (blokkosítás) az év során, s vendégtanárral, tábor vagy más rendezvény keretében szervezhető a nyelvoktatás.

Ez az intézkedés, bár oktatáspolitikai szempontból nagyon fontos, nyelvpolitikai szempontból nem nevezhető hatékonynak, hiszen ezzel a nyelvoktatás feltételei nem teremtődtek meg. A cigány nyelvek esetében egy megengedő jellegű rendeletmódosítás történt, mely a cigány nyelvek presztízsét – a többi kisebbségi nyelvvel összehasonlítva – nem emeli.

A közoktatási törvény alapján a pedagógusi munkakörben való alkalmazás feltételei hasonlóan megkülönböztetik a hazai kisebbségi nyelvet és az idegen nyelvet oktatók alkalmazási feltételeit. E szerint:

„Idegen nyelv oktatására – minden iskolatípusban – alkalmazható, aki nyelvtanári vagy idegen nyelv- és irodalom szakos tanári végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezik.

A nemzetiségi, etnikai kisebbségi nyelvek esetében 2006. szeptember 1-jéig nemzetiségi, etnikai kisebbségi nyelv oktatására alkalmazható pedagógus végzettséggel és legalább középfokú „C” állami nyelvvizsga bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkező pedagógus alkalmazható, a bolgár, a cigány (romani, illetve beás), a görög, a lengyel az örmény, a ruszin, az ukrán nyelv oktatására a felsőfokú tanulmányok megkezdése nélkül, korlátlan ideig alkalmazható az, aki az adott nyelvből felsőfokú „C” típusú állami nyelvvizsga bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik.”

A cigány nyelvek oktatása terén számos olyan feladat vár még megoldásra, amelyet a hagyományosnak tekinthető nemzetiségi oktatás már régen rendezett. A cigány nyelvek tanítása esetében továbbra is hiányoznak a tankönyvek, a hanganyagok, az audiovizuális eszközök, amelyek bárki számára elérhetővé tennék ezeket a nyelveket, de a szervezett nyelvtanárképzés hiányát semmi sem pótolja.

A magyarországi cigányok társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról és az azzal összefüggő intézkedésekről szóló 1021/2004.(III. 18.) Korm. határozat 1. számú melléklete 62. pontjában megfogalmazott, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájában tett magyar vállalatok kiterjesztése lehetősége miatt a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal szükségesnek tartotta, hogy megvizsgálja a hazánkban beszélt cigány nyelvekre – köztük a beásra - kiterjeszhető-e a védelem, valamint a kiterjesztéshez milyen további szakmai jellegű intézkedések szükségesek.

1. BEÁS NYELV – A KÖZOKTATÁSBAN

A beás nyelv helyzetének vizsgálatára a hazai köz- és felsőoktatásban, valamint a nyelvoktatás fejlesztésének lehetőségeinek áttekintése során lehetővé vált számomra a magyarországi beás nyelvet oktató intézmények felkutatása, az iskolákban kérdőíves felmérés lefolytatása a nyelvoktatás körülményeit illetően.

E vizsgálat feltárta azt, hogy Magyarországon mindösszesen két érettségit adó középiskolában és további nyolc általános iskolában oktatnak beás nyelvet. A beás nyelv ezekben az intézményekben tantárgyként szerepel azok számára – származástól függetlenül – akik ezt tanulni szeretnék. Ehhez a szülő írásos beleegyezése szükséges. Ezekre a nyelvórákra az órarendbe illesztett időszávban, vagy tömbösített formában heti 2 óra keretének megfelelően intézményenként változó formában kerül sor.

Mint ahogy nyelvtanárképzés a magyarországi cigány nyelvekből az országban sehol nem folyik, így szakképzett pedagógus – beás nyelvtanári végzettségű – nem létezik. Más nyelvből nyelvtanári végzettséggel rendelkező, beás anyanyelvű pedagógus sem található a vizsgált intézményekben. A tíz intézményből csak kettőben dolgozik anyanyelvű képesített pedagógus (ám közülük csak egyikük rendelkezik nyelvvizsgálóval), valamint két anyanyelvű, pedagógiai végzettséggel nem rendelkező nyelvvizsgáló érettségizett fiatal. A beás nyelvet oktatók között van továbbá két Romániából áttelepült, románul tudó pedagógus, ők időközben letették a beás nyelvvizsgát. A többi intézményben a beás nyelvet kevésbé ismerő, jelenleg is tanuló óvodapedagógus vagy pedagógus tanítja. Mivel tehát az ország egyetlen intézményében –

semmilyen fokon – sem folyik a cigány nyelvekből nyelvtanárképzés, így a nyelvet képzők képzettsége is kétséget hagy maga után, e téren a „szakma” megosztottsága is óriási.

Az anyanyelvi kompetencia nem elegendő feltétel egy nyelv szakszerű tanításához. Ez a tény nem csupán a beás anyanyelvűek, de minden más nyelvet beszélő anyanyelvűek esetében is igaz.

A vizsgálat során megállapítható, hogy a magyarországi cigány nyelvek oktatásának előkészítése nem történt meg. A már említett nyelvi követelményrendszer, a kerettanterv és a taneszközök, szemléltetőeszközök hiánya csak nehezíti a szakképzettséggel sem rendelkező tanár munkáját. Mindehhez hozzájárul, hogy a kisebbségi nyelveknek a többségi nyelvvel szemben kisebb a presztízse, a beszélőknek a nyelvhasználatra kevesebb a lehetőségük, s egyre korlátozottabb a beás nyelv szerepe.

2. BEÁS NYELV – A FELSŐOKTATÁSBAN

1994 ősztől az akkor még Kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola kétéves posztgraduális romológus képzést szervezett, melynek keretében mindkét magyarországi cigány nyelvet oktatták. A tanszék 1996-tól „alvó” szakként szüneteltette a nyelvvoktatást, majd a tanszékvezető tragikus halála után végleg megszűntette.

A Pécsi Tudományegyetemen 1996-tól a Bölcsészettudományi Kar Nyelvészeti Tanszékén Romológia specializáció keretében kezdődött a beás nyelv oktatása, mely a mai napig tart.

A két hivatalosan elismert cigány nyelvből egyetemi tanulmányok jelenleg kizárólag a Pécsi Tudományegyetem Romológia Tanszékén folytathatók. Ez a képzés azonban eddig nem nyújtott tanári diplomát. Ezt a hiányt pótlandó 2005 óta a romológia szakos bölcsész diploma mellett tanári képesítést is lehet szerezni a pécsi egyetemen. A nyelvtanárképzés megteremtéséig ez jelenleg a legmagasabb megszerezhető végzettség, amely segít a magyarországi cigány nyelveket minimálisan középfokon ismerő pedagógusoknak az oktatási intézményekben egyfajta multiplikátori tevékenységet végezni. A lineáris képzés – az ún. bolognai folyamat – során a három éves romológia szakos alapképzésnek is része beás és romani nyelvvoktatás, a mesterképzésben (4-5. évfolyam) válik lehetővé a bölcsész vagy a tanári diploma megszerzése. Az 2006-os évtől a neveléstudományi doktori iskola is indult a PTE BTK-n, amelynek egyik programja a romológia lehetőséget ad a hallgatóknak a továbbképzésre, az oktatóknak és doktorhallgatóknak a tudományos munkára.

III. FEJLESZTÉSI JAVASLATOK

A valódi megoldást a magyarországi cigány nyelvek esetében az jelentené, ha mielőbb megvalósulnának az alapkutatások, létrejönnének azok a segéd- és háttértudományok, amelyek alapján elindulhatna a beás és a romani nyelvtanári képzése – más nyelvek tanárképzéséhez hasonlóan.

A nyelvtanári képzés feltételeinek kidolgozása egyre sürgetőbb feladat, azonban nem csupán ennek hiánya akadályozza a széles körű, igényes cigány nyelv oktatását, illetve az anyanyelvű oktatást. Néhány kivételtől eltekintve továbbra sem állnak rendelkezésre a tárgyi feltételek sem: hiányoznak az olyan tankönyvek, oktatási segédanyagok, amelyek nélkülözhetetlenek az ilyen programok ellátásához.

A személyi és tárgyi feltételek hiányossága mellett a nyelv/nyelvek, nyelvjárások jelenlegi állapota, a szakmai munka hátráltatása, az időhúzás is nehezíti az iskolai oktathatóságot.

A cigány nyelvoktatás és főleg az anyanyelvű oktatás megvalósítása ugyan hosszabb időt igénybe vevő folyamat, de tény, hogy évek óta ebben az ügyben komoly előrelépés nem történt. Miként empirikus adataim is alátámasztják, a nyelvvesztés, a nyelvi asszimiláció folytatódik, hovatovább visszafordíthatatlanná válik. Nyilvánvaló, hogy a munkát haladéktalanul el kell kezdeni.

Az Oktatási Minisztérium az utóbbi években semmiféle aktivitást nem mutatott sem a nyelvi követelmények legitimálása, sem a kerettantervek elkészítése terén. A cigány nyelvek tanítását lehetővé tevő rendelet a pedagógusokat nagyon kiszolgáltatottá teszi, ezért a szakmai segítség elengedhetlenül szükséges napi munkájukhoz.

Mivel a nyelvtanárképzés feltételeinek megteremtése állami feladat, fontos, hogy az állam vegye kezébe a nyelvtanárképzés megteremtésében érdekelték közti koordinátori tevékenységet, vagy jelöljön meg olyan intézményt, amelyik ezt a tevékenységet elvégzi.

A beás cigány közösségek nyelvi állapotáról további tudományos igényű kutatások, felmérések szükségesek további nyelvi közösségekben egy átgondolt és alapos nyelvtervezési stratégia kialakítása érdekében. Tudományos alapú nyelvtervezés hiányában – éppen a társadalmi érdeklődés növekedése miatt – nagy a veszélye a tudományos szemléletet nélkülöző munkák elterjedésének.

A kutatási fejlesztési feladatok mellett alapvető innovációs fejlesztésekre is szükség van. A szótári munkálatok, számítógépes korpusznyelvészet, egy nyelvészeti tudományos és információs központ kialakítása pedig a beás nyelv területén elért eredmények korszerű rögzítése és tárolása miatt válik fontossá.

A megvalósítandó feladatok intenzív megkezdésével sokáig nem késlekedhetünk, a beás–magyar nyelvcseré folyamatának intenzitása miatt.

UNIVERSITY OF PECS
Education and Society Doctoral School of Education

Anna Pálmainé Orsós

**LINGUISTIC SITUATION, LANGUAGE EDUCATION, LANGUAGE
TEACHER TRAINING**

*Examinations and thoughts on the possibilities of preserving Boyash
language*

DOCTORAL THESIS

With foreign language abstracts

Consultant: Dr.habil. Agnes Huszar

Pécs

2006

INTRODUCTION

It has been proven by numerous sociological studies that to belong to the Gipsy minority - anywhere in the world - presents a unique situation. Wider and immediate social environment also have an influence on the confirmation of identity, as well as on the overall language usage and on its extent. If the environment is receptive and it values otherness as an asset, the confirmation of identity at individual and community level will noticeably be higher due to the prestige gain. Otherwise a reverse tendency can be detected.

There is a diverse collection of information available on the present life of Gipsy communities living in the surrounding countries or in any other countries of the world, while there is a limited source of credible information or research data available upon their history and their use of language. It is mainly due to the lack of written sources as the evolution of Gipsy literacy only goes back as far as the last one hundred year. Written documents referring to the Gipsy population have mainly been produced during the conflicts between them and the majority society so during the course of peaceful coexistence no such written documents evolved.

Gypsies are scantily accounted for even in the population census statistics since they live on the periphery of society in a rather inaccessible position, and it is hard to give a straightforward definition on exactly who can be considered as Gipsy at all. There have been many attempts to categorize the main features of Gipsy existence from several aspects by numerous researchers but so far it has proved to be impossible to give a globally accepted definition. That is why, in each case, the issue needs to be approached in a very considerate manner, and it is the best to leave the self-definition to the individual.

Mainly to historical prejudices, being Gipsy is considered to be a low prestige status in some segments of society. Most of the Gypsies claim to belong to the majority society; they usually adopt the language and religion of the host country. Only some of the countries consider Gypsies a nationality, other countries, due to the lack of motherland, define them as an ethnic minority. Partially this is what accounts for the remarkable differences between the official census figures and the scientific estimations all over the world.

THESIS TOPIC

The thesis aims to investigate the current situation of Boyash population as well as the relevant issues of education and language policy regarding Boyash language teaching in Hungary.

This choice of topic is mainly justified by the following contradiction: As a result of the past ten years of work, the Boyash population that used to exclusively nourish an oral culture has just started to have its language described. However, the shift of Boyash to Hungarian language had started long before among the Boyash language users living in minority. A tendency that shows a varied picture from one community to another.

Since the scientific literature on Hungarian Boyash population is rather scarce, it was important for me to collect all the information available on the situation and opportunities of Boyash communities living in Hungary.

Neither the scale of this essay nor the author's competence allows for a wide range elaboration of the topic, so this thesis paper will essentially focus on the current linguistic situation of Boyash community and on the Boyash language education in the Hungarian public education system.

RESEARCH METHODS

I would like to present the Boyash language speaking communities through the lens of two of my researches.

The first study is of a general nature: it aims to present a picture of language use and language status of six Boyash communities. While the second study presents the results of a more wide-ranging examination carried out in a Boyash community in Manfa, Baranya. The language situation of the Boyash community of Manfa is reviewed on the basis of a complex research carried out on bilingualism. Within the framework of Project No. 5/126/2001 of the National Research and Development Program, a research on language shift and bilingualism was carried out in eight minority communities (Boyash, Croatian, German, Romani, Romanian, Serbian, Slovakian, Death) using the same theoretical and methodological system.

During the research, I aimed to give a sociolinguistic description of the Boyash language community, to examine the reasons why Boyash language usage is overshadowed by Hungarian, and to observe the language using behavior of people of different age and sex. Based on the research data, I examined the personal language usage habits of Boyash speaking community of Manfa to understand why and when do speakers alternate between the use of Hungarian and

Boyash language. In the course of the examination, the language selection strategy of the speaking partners was analyzed on the basis of the speaker's language competence, their attitude to languages, the age, sex, and occupation of the participants of communication as well as the communicative situation, the location, the presence of a monolingual person, the relationship between the communicators, the nationality of the spouse, the content of communication and the function of language choice. During the interviews, the informants were questioned about their Boyash identity and their personal opinion on Hungarian, Boyash and minority languages.

In the course of the research, my informants were selected by pre-set criteria of sex, age, education. A questionnaire was used as a tool of data collection, but the interviews were personally conducted by me with the assistance of a Boyash speaking social worker. The answers were recorded by a tape recorder.

While conducting the questionnaire based interviews, being a participating observer, I collected further information about the language usage behavior of the Boyash families and communities.

When processing the questionnaire, two statistical methods were used. On one hand, the prevalence of age and linguistic attitudes was examined in the course of language selection versus a variable function with the examination of statistical significance level. On the other hand, with the statistical method of a two-way analyses of variance with independent variable, I studied the relations between linguistic attitudes and sex and age in the examined sample.

THE STRUCTURE OF THE ESSAY

Besides the introductory chapter, the study consists of three sections: The first section is to present a linguistic situation report in the form of a description of the Boyash language community. The second section is to describe the role of Boyash language in public and higher education. The third section is about the development potentials of Boyash language teaching.

The relation of current language policy to minority languages does not seem to be well-thought enough; the permanent delay in facing the tasks and problems can be dangerous to minority languages as it might lead to their extinction.

THE RESEARCH RESULTS

Both of the above mentioned researches proves the existence of Boyash-Hungarian language shift process, but, at the same time, it also shows that the Boyash language speakers' attachment to their language is still rather strong, although the frequency of Boyash language use might suggest otherwise.

I. THE LINGUISTIC SITUATION

This section gives an overview on the occurrence of Boyash communities in Hungary, the size of their population and the legal regulations relevant to them. Their situation is greatly influenced by the fact that they have been in diglossal situation from the very beginning as the intermediary language in the course of communication with the majority society used to be, and still is, the Hungarian. Although the language of the Boyash communities living in Hungary is rooted in Romanian language used in Bansag, the Boyash communities have not been maintaining any connections with either the Romanian language or the people living in Romanian speaking neighborhood: the language development of the two communities has progressed in an isolated way.

Until the end of the 1980's, the Boyash language only lived in its oral version, the actual beginning of Boyash literacy can be dated back to the end of the 1990's and it can be associated with the activity of an educational institution unique in the world, the Gandhi Secondary Grammar School of Pecs.

From this point on, it was necessary to develop a standardized spelling method. The first pieces of Boyash folk collection were folksongs and folktales. These were all recorded in accordance with the Hungarian spelling rules and were accompanied by a detailed reader's guide on pronunciation.

The actual beginning of Boyash literacy was marked with the first books published in 1994. These publications were soon followed by a Boyash language course book that gave the very first attempt to systematize the, so far only orally spoken, Boyash language.

By now, there is also a Boyash-Hungarian and Hungarian-Boyash dictionary available. In the recent years, several song and folktale collections and translations have been published.

The importance of these publications is unquestionable even though they were not edited with the utmost philological care and concern. The last decade has proved the durability of this spelling system since the first folklore publications were soon followed by numerous similar books and also by different linguistic publications. This spelling system seems to be acceptable for not only the majority of Boyash intellectuals but also for the literate majority of Boyash speaking population.

According to the research results presented in great details in my thesis paper, the generation gap plays an important role in the usage of Boyash language. In the course of communication, young people tend to choose Hungarian language more frequently than elderly

people. When talking to their spouse or to their children, the informants tend to use Hungarian language more frequently than Boyash. While in communicative situations outside family circles - doing official errands, shopping, visiting the doctor, working - the dominance of Hungarian language use can be observed. It can mainly be explained by the fact that the usage of Boyash language is rather limited in the official, formal situations; the appropriate language styles that would make communication fluent in formal situations have not yet developed.

According to the research, 80% of the Boyash language community of Manfa learnt Boyash language in the family, although the use of language is slowly decreasing especially in the generation under 40.

Although their commitment to the Boyash mother tongue is very strong and they feel the necessity of passing on the language to younger generations, they do not consider this task of their own but rather delegate it to the spheres outside the family. In their opinion, the majority language - in this case Hungarian - is the mean of social success. In parallel with the increase of Hungarian language competence, also the feeling of loyalty to the Hungarian nation can be detected in the answers of male informants.

The loss of language, in this community, does not mean the loss of identity, too. The language use and the identity of the Boyash community in Manfa are reciprocally proportional.

The Boyash language plays a lot more important role in the life of middle-aged people than in younger generation. Their childhood environment used to be mostly the confined Boyash community site where Boyash language use was absolutely natural: it was the mean of intercommunity communication.

The older generation is the most tied to locality and thus the least effected by modernity. They are still preserving and are glad to use Boyash language. For them the community traditions are still alive, but - due to the increasing permeability of the once confined community life - there is less and less chance to live by these traditions.

It is important for the Boyash communities to know their cultural values so that they shall believe in passing them on to younger generations. In order to achieve this goal, education and especially the three level (elementary, secondary and tertiary) language education shall have a vital role.

The Boyash identity - even that of the younger generation - is fairly strong in spite of the decline of Boyash language use. In this situation, a well-considered, conscientious language and educational policy may generate a recovery of community life and language usage as well.

II AN EDUCATIONAL AND LANGUAGE POLICY OVERVIEW

In the second part of my thesis, I give a general overview on the legal background of Gypsy language education. While examining the issue, it seems to be advisable to distinguish between two periods. The first period is up to the latest modification of the Public Education Act, while the second period covers the events after 2003.

The foundation of minority education was laid by the Article (2) of Paragraph 68 of the Constitution which stipulates the right of mother tongue education for the national and ethnic minorities. Following the codification of the Minority Act, for the very first time, the Gypsy minority had an opportunity to request the establishment of a gypsy minority education similar to that of any other national minorities in order to break the tendency to approach educational problems from the aspect of social disadvantages.

At elementary level, there is no independent educational institution for the Gypsy minority. At secondary level, there are only a few institutions operating on the basis of special pedagogical programs developed for the Gypsy minority (i.e. the Secondary Grammar and Boarding School of Gandhi Public Foundation in Pecs) that would include the teaching of Gypsy languages in its educational plan. Even though there are several gypsy classes and groups operating separately in other educational institutions.

In case of Gypsy languages, neither the linguistic requirements, nor the educational syllabus are available for the institutions wishing to teach the language.

The preparation works to develop a requirement system started in 1999, but the political will was insufficient to legitimate this process.

The Amendment was made in 2003 to the Act LXXIX of 1993 on Public Education in order to improve the general education of Gypsy children.

The Ministry of Education has played a significant role in promoting equal opportunities in the field of education and to forward social integration.

The main elements of the modification of the Public Education Act are: the definition of the notion of child with disadvantaged background and integration preparation, ban on failing pupils in first, second and third grade, the revision of qualification for private student status.

The restructuring of Gypsy minority education has established a professional framework to progress but it also decreased the number of Gypsy language lessons to two per week. Although it makes lesson mergers easier which allows for other forms of language education (i. e. employing guest teachers, organizing language camps), it also reduces the effectiveness of language teaching.

This measure, even though very important from educational policy aspect, from the view of language policy can not be considered effective as it does not provide for the conditions of language teaching. In case of Gypsy language, there is a permissive clause in the modified decree that does not elevate the prestige of Gypsy languages in comparison with other minority languages.

In accordance with the Public Education Act, the conditions of employment in teacher's position are different in case of minority language teachers than in case of foreign language teachers. According to the law:

"In all types of schools, only applicants with a degree in teaching languages or teaching foreign language and literature can be employed.

In case of national or ethnic minority languages, until 1st September 2006, applicants with a degree in teaching and at least an intermediate C level language examination certificate or an equivalent certificate can be employed in teacher's position. In case of Bulgarian, Gypsy (Romani, or Boyash), Greek, Polish, Armenian, Ruthven and Ukrainian languages, persons holding an advanced C level state language exam certificate or any equivalent document can be employed, without commencing higher education studies, for an unlimited period of time."

In the field of Gypsy language education there are several issues to be sorted yet that have long been settled in case of traditional national minority education. In case of teaching Gypsy languages, there is still a shortage of course books, audio materials, audiovisual device that can make the language available for anybody, but the lack of organized language teacher training is the greatest deficiency in all.

Point 62. of Annex 1 to 1021/2004.(III. 18.) Government Decree on the Promotion of Social Integration of Gypsies living in Hungary formulates Hungary's commitment to the extension of the assumptions stipulated in the European Chart of Regional or Minority Languages. Based on this paragraph, the National and Ethnic Minority Authority considered it necessary to examine the possibility to extend this protection over the Gypsy languages (including Boyash) spoken in Hungary and also investigated what further professional measures are required.

1. BOYASH LANGUAGE IN PUBLIC EDUCATION

In the course of my research regarding the current status of Boyash language in the public and higher education in Hungary and also the language teaching development opportunities, I had

a chance to visit institutions involved in Boyash language teaching and also to conduct a questionnaire survey investigating the language teaching conditions.

According to this research, there are only two secondary grammar schools (with A level GCSE exams) and eight elementary schools teaching Boyash language in Hungary. In these institutions, Boyash language was among the subjects offered to students who - irrespective of their nationality - wish to learn the language. To do this, a written permission from the parents was necessary. The language lessons were inserted in the timetable separately or in form of merged lessons (two lessons per week - the method varies from school to school).

Since there is no ongoing language teacher training in Gypsy languages in Hungary, there are no qualified teachers of Boyash language either. In the examined schools, there were not any native speaker Boyash language teachers holding a degree in teaching any other languages. Out of the ten schools, only two employ native speakers with teaching qualification (but only one of them has a language exam), and two native speakers without teachers qualification (but in hold of a language exams). Among the Boyash language teachers, there are two teachers emigrated from Romania who speak Romanian language and also hold a Boyash language exam certificate. In the other schools, Boyash language is taught by teachers who are currently learning the language themselves as well. Since there is no ongoing Gypsy language teacher training in any educational institutions at any level, the qualification of the teachers currently teaching Boyash language leaves us with doubts - the professional opinion regarding this fact is extremely diverse.

Linguistic competence is not a sufficient condition for teaching a language professionally. This is a valid requirement in case of other languages not just in case of Boyash native speakers.

Based on the results of the survey, we can conclude that the proper preparation for teaching Gypsy languages in Hungary has not been accomplished. The aforementioned lack of linguistic requirements, educational syllabus, teaching materials, and audio-visual aids brings further difficulties in the daily educational activity of teachers who are not even qualified in teaching. In addition to all this, minority languages usually have a lower prestige in contrast with majority languages. The speakers of minority languages have less opportunity to use their language, and the usage of Boyash language is also getting more and more limited.

2. BOYASH LANGUAGE IN TERTIARY EDUCATION

In 1994, Csokonai Vitéz Mihály Teacher's Training College started a two-year post-gradual course in Romology in Kaposvar. The course included the teaching of both Gypsy languages

spoken in Hungary. From 1996, the course was turned into "sleeping" course and later it was completely cancelled after the tragic death of the Head of the Department.

In 1996, the University of Pecs took on Boyash language teaching by integrating it into the program of Romology Studies at the Linguistic Department of the Faculty of Arts. This course is still ongoing.

The two officially excepted Gypsy languages are taught at academic level exclusively at the Department of Romology of Pecs University. However, this academic course has not issued a diploma in teaching yet. To fill in this gap, since 2005, it is possible to obtain a degree in teaching beside the MA degree in Romology at the University of Pecs. Until the establishment of teacher training program, it is the highest degree obtainable in Hungary that allows for teaching gypsy languages in educational institutions by teachers who have a good command of Gypsy languages. That would enable them to act as a sort of multiplier in school environment. In the course of linear education – the so called Bologna Process – the three year bachelor course will include Boyash and Romani language studies, while the master's program (4-5 year) will provide the students with a degree in Humanities or in Teaching. The Faculty of Arts of Pecs University launched a PhD course in Educational Sciences in 2006. One of its programs, the Romology, provides the students with further training and the lecturers and PhD students with an opportunity to carry out scientific work.

III. DEVELOPMENT PROPOSALS

The true solution for the problem of teaching Gypsy languages in Hungary would be the accomplishment of basic linguistic researches, the creation of auxiliary sciences and background sciences that would provide the base for the establishment of teacher training in Boyash and Romani languages, similar to the teacher training in other languages.

To establish the conditions of language teacher training is becoming urgent, but there are other obstacles in the way of high level, wide spread Gypsy language and mother tongue education. Apart from a few exceptions, basic material conditions are still not provided: there are no course books, auxiliary educational materials which are all necessary to support such educational programs.

Besides the insufficient personal and material conditions, the present condition of languages, dialects, the delays in scientific research all make it even more difficult to introduce language education to schools.

Although the implementation of Gypsy language teaching and especially mother tongue education is a process that requires a long time, it is also a fact that no serious progress have been made in this field for years. My empirical data also substantiate the fact: the loss of language and the linguistic assimilation is still in progress and, before long, this process will become irreversible. It is obvious that the project needs to be commenced without delay.

During the past years, the Ministry of Education has not shown any activity neither in the legitimating of language requirements, nor in the preparation of educational syllabus. The decree allowing for the teaching of Gypsy languages makes the teachers rather vulnerable, so professional help is essential for them in their daily routine.

Since it is a state responsibility to establish the conditions for language teacher training, it is important that the state shall act as a coordinator between the parties interested in the establishment of language teacher training or it should delegate its responsibility to an institution that would carry out this task.

It is also necessary to conduct further scientific researches to investigate the linguistic status of Boyash Gypsy communities in order to formulate a well considered, thorough language planning strategy. Due to the lack of scientifically grounded language planning, there is a danger of being overwhelmed by publications void of scientific approach, triggered by the growing social interest.

Besides research development, there is also an essential need for innovative developments. The need for recording and saving the result data provided by the researches on Boyash language communities necessitates the establishment of an up-to-date linguistic, scientific and information center that could support the dictionary building project as well as computerized corpus linguistics.

Giving a dynamic start to the necessary projects can not wait long because of the intensive process of Boyash-Hungarian language shift.

UNIVERSITÉ DE SCIENCES DE PÉCS
Éducation et Société
École du Doctorat en Pédagogie

Pálmainé Orsós Anna

**LA SITUATION DE LA LANGUE, L'ENSEIGNEMENT ET LA
FORMATION DE PROFESSEURS DE LANGUE**

*Recherches et idées concernant les possibilités
de la sauvegarde de la langue béás*

THESE DE DOCTORAT

Sommaire en français

Directeur de thèse: Dr. habil. Huszár Ágnes

Pécs

2006

INTRODUCTION

Plusieurs recherches justifient que faire partie de la minorité tsigane – dans n'importe quel pays - est une situation singulière. L'acceptation de l'identité, l'usage de la langue et son degré sont influencés par la société large et étroite.

Quand l'environnement est accueillant et considère l'altérité en tant que valeur, alors l'acceptation de l'identité de la communauté et de l'individu même s'agrandit et vice versa. On possède beaucoup d'informations concernant la situation actuelle et l'histoire de la population tsigane du monde entier, mais il y a peu de sources crédibles de leur usage de langue. Pour la simple raison que leur écriture n'existe que depuis une centaine d'années, on ne trouve pas de traces écrites, *of* si on en trouve, celles sont nées du conflit avec la société majoritaire.

Les statistiques du recensement de la population sont également incomplètes parce que les tsiganes vivant dans une situation périphérique, il est difficile de les rejoindre, et de bien définir qui ils sont.

Il existe différents critères avec lesquels on a essayé de catégoriser les caractéristiques de l'existence tsigane, mais il n'y a pas une seule définition acceptée par tout le monde. Donc, c'est une question très fragile et la meilleure solution est l'auto-considération.

A cause des divers préjugés pétrifiés, être tsigane est un statut de mauvais prestige pour une part de la société.

La plupart des tsiganes se regarde comme membre de la société majoritaire, parle la langue officielle de l'état, pratique la religion de son entourage parce que, soit ils sont considérés comme nationalité, soit ils se considèrent comme une minorité ethnique – n'ayant pas mère patrie.

C'est une des raisons pour laquelle il y a si grande différence entre les données statistiques officielles et scientifiques.

LE SUJET DU THÈSE

Le but du thèse est d'examiner la situation linguistique, les questions politiques de l'éducation et linguistique en ce qui concerne la population béas de la Hongrie. Le choix est soutenu par la contradiction suivante: grâce aux résultats de ces dix dernières années, ^ côté de la culture purement orale de la population béas, les bases de l'écriture ont été créées, mais malgré ce développement, parmi les locuteurs natifs en tant que minorité, le processus du changement de langue est très avancé, son degré dépend des communautés.

Il existe peu de connaissances scientifiques qui concernent les béas hongrois, c'est pour cela que je fais cas de ramasser et regrouper les informations concernant la situation et les possibilités de la communauté béas hongroise.

Par égard pour l'immensité du sujet, dans ce thèse on se concacre juste ^ la description de la situation linguistique des béas et l'enseignement de la langue dans l'éducation publique.

LES MÉTHODES DE TRAVAIL

Je voudrais présenter la communauté linguistique béas ^ travers mes deux propres recherches.

La premi•re enqu•te est plus générale – elle donne l'image de l'usage de langue de six communautés béas, la deuxi•me montre les résultat d'un travail plus profond accompli dans une communauté béas de Baranya.

Dans cette premi•re partie je vous expose l'état de la communauté linguistique béas de Mánfa, of j'ai fait une enqu•te complexe de bilinguisme. Grâce au projet de NKFP numéro 5/126/2001, on a eu la possibilité d'examiner les formes du changement de langue et du bilinguisme dans des communautés de 8 minorités hongroises (béas, croate, romani, roumaine, serbe, slovaque, mal-entendant) en utilisant les m•mes méthodes de travail.

Pendant mon enqu•te, mon but était de créer la description sociolinguistique de la communauté béas, de rechercher les causes qui poussent l'usage de béas en arri•re et d'observer les comportements linguistiques des tranches d'âge et de sexe différents.

D'apr•s les résultats de mon enqu•te, j'ai étudié des stratégies et des habitudes linguistiques des cette communauté béas de Mánfa, notemment of, quand, avec qui et pourquoi choisissent-ils la langue béas ou hongroise en parlant avec quelqu'un de la m•me communauté. J'ai analysé la connaissance de la langue, le rapport avec la langue, l'âge, le genre, le métier, la situation, le lieu, les sc•nes linguistiques, la présence du monolinguisme, la qualité du rapport, la nationalité des époux, le contenu de la conversation, la fonction du choix de langue des parleurs.

Pendant les interviews, j'ai demandé leurs opinions concernant le degré de l'identité, la langue béas, hongroise et minoritaire. J'ai choisi les informateurs selon des crit•res bien définit qui étaient les suivants: le genre, l'âge et la formation scolaire. Lors de la recherche j'ai utilisé des questionnaires, ^ l'aide d'un autochtone, j'ai posé des questions en béas et j'ai tout enregistré au dictaphone. En observant bien la communauté étudiée, on a recueilli de diverses informations sur les habitudes linguistiques des familles.

Pendant le traitement des questionnaires, j'ai utilisé deux méthodes statistiques. D'une part j'ai examiné des attitudes linguistiques lors du choix de la langue, d'autre part j'ai cherché quelles sont des corrélations entre l'âge, le genre et les attitudes linguistiques.

LA STRUCTURE DU THESE

Mon thèse – après l'introduction – se compose de trois parties: dans la première partie je vous propose un tableau général de la situation linguistique en étudiant la communauté linguistique béas. Dans la deuxième partie je vous présente la place de la langue béas dans l'éducation publique et universitaire; dans la troisième partie je parle des possibilités du développement de l'enseignement de la langue béas. La relation de la politique linguistique actuelle et des „petites” langues ne me semble pas bien raisonnée, la temporisation des devoirs et des problèmes menace ces petites langues et peut causer leur disparition.

LES RÉSULTATS DE LA RECHERCHE

Toutes les deux recherches présentées ci-dessus démontrent l'existence du changement des langues béas et hongroise, mais elles attestent aussi que l'attachement des parleurs à la langue béas est très fort encore, même si la fréquence de l'usage fait penser au contraire.

I. LA SITUATION LINGUISTIQUE

Dans ce chapitre je parle de l'apparition, du nombre et de la régularisation juridique en ce qui concerne la population béas de la Hongrie. Leur statut était et est actuellement aussi influencé par le phénomène que leur langue est dans une situation de diglossie, puisque la langue de la communication avec la société majoritaire est la langue hongroise.

Les bases de la langue de la communauté béas hongroise est la langue roumaine de Bánság, même s'il n'y a aucune relation entre la langue béas, le roumain et les habitants du territoire du roumain, le développement de ces deux communautés linguistiques est isolé l'une de l'autre.

Jusqu'aux années 1980, la langue des béas n'existait qu'en forme écrite, la naissance de l'écriture se date au début des années 1990 et elle est liée à la fondation du Lycée Gandhi de Pécs, un institut unique au monde. C'est à ce moment-là que la standardisation de l'écriture est devenue inévitablement nécessaire. Les premières collections béas comprenaient des contes et des chants populaires, enregistrés selon les règles d'orthographe hongroise, et contenaient également des indications de prononciation bien précises. Les premières publications de 1994 étaient le véritable

début de l'écriture de la langue beás. Peu après, une méthode a été publiée, qui a essayé d'organiser la langue beás orale. De nos jours cette première méthode a été complétée par des dictionnaires bilingues beás-hongrois et hongrois-beás. Depuis ce moment-là, plusieurs collections de contes, de chants et des traductions ont été créées et publiées. L'importance de ces travaux est indiscutable, même s'ils ne n'ont pas été faits avec une grande précision philologique. La stabilité de cette écriture a été prouvée dans cette dernière décennie, car des études ethnographiques ont été suivies par des travaux linguistiques. Cette façon d'écriture semble acceptable pour des gens cultivés et aussi pour des simples parleurs sachant écrire et lire.

Les résultats de recherche présentés dans ce thèse montrent que les différences de l'usage de langue entre les générations sont remarquables. Les jeunes choisissent plus souvent la langue hongroise en parlant, que les gens plus âgés. La communication des informateurs avec leurs enfants, leurs époux se déroule plus souvent en hongrois qu'en beás. En dehors de la famille, dans les scènes linguistiques différentes comme l'administration, chez le médecin, au travail, on retrouve la dominance du hongrois parce que l'usage du beás a des limites, il n'y a pas de registres qu'on puisse utiliser dans la communication formelle de l'administration.

80 pour cent de la population beás de Mánfa s'est initié à la langue au sein de la famille, mais son usage – notamment parmi les gens de moins de 40 ans – rétrograde définitivement.

Les parleurs sont très attachés à leur langue, ils croient nécessaire la transmission de la langue, mais il ne la considèrent pas comme leur propre travail, ils préfèrent la déposer en dehors de la famille. La langue majoritaire – dans ce cas-ci le hongrois – est la langue pour se débrouiller, on peut observer l'accentuation du sentiment d'être hongrois causé par la connaissance du hongrois dans les réponses des hommes de la communauté étudiée.

La génération la plus âgée quitte rarement le village, passe peu de temps loin de leur maison, et elle est peu touchée par la modernisation, donc elle garde et utilise volontiers la langue beás. Pour eux les traditions de la communauté sont vivantes mais ils ont de moins en moins de possibilités de les pratiquer car ils ne vivent plus dans une communauté fermée.

Il est très important que les beás connaissent et acceptent les valeurs de leur propre culture et ne la considèrent pas comme quelque chose sans qualité et c'est pour cela que le rôle de l'enseignement primaire, secondaire et supérieur est inévitable.

L'identité des beás – celle des jeunes aussi – est très forte malgré l'éclipse de l'usage de la langue. Dans cette situation, une politique de l'éducation et de linguistique bien réfléchie et consciente pourrait causer la fortification de la communauté.

II. REMARQUES CONCERNANT LA POLITIQUE DE L'ÉDUCATION ET DE LINGUISTIQUE

Dans la deuxième partie de mon thèse j'examine la réglementation juridique de l'enseignement des langues tsiganes. Il est nécessaire de séparer deux périodes, la première qui se déroulant avant la dernière modification de la loi d'éducation, la deuxième comportant des années après 2003.

La base de l'éducation minoritaire est l'article No 68 de la Constitution qui donne le droit de l'enseignement en langue maternelle aux minorités nationales et ethniques. Après l'entrée en vigueur de loi, la minorité tsigane a eu pour la première fois la possibilité de demander l'organisation de l'enseignement minoritaire tsigane, en laissant tomber le point de vue selon lequel les problèmes d'apprentissage sont fortement liés aux désavantages sociaux.

Il n'existe pas une institution d'enseignement autonome au niveau primaire. Au niveau secondaire on trouve quelque institut utilisant des programmes pédagogiques minoritaires, comme le Lycée Gandhi de Pécs où on enseigne les langues tsiganes. Malgré cela, il y a encore des classes et des groupes tsiganes séparés dans des institutions.

Les spécifications et les programmes de l'enseignement de langues tsiganes ne sont pas disponibles aux institutions. Le travail de l'élaboration a été commencé en 1999 mais la force politique l'a peu aidé.

La modification de 2003 de la loi LXX.IX. de l'éducation publique de 1993 a été changée plusieurs fois en regardant l'amélioration de la situation des enfants tsiganes dans l'enseignement primaire. Le Ministère de l'Éducation nationale a pris un rôle important dans la création de l'égalité des chances et la promotion de l'intégrité sociale. La modification de la loi d'éducation a touché les thèmes suivants: la définition de la notion de la préparation à l'intégrité et de l'enfant en difficulté, l'interdiction de l'échec dans les trois premières années, la supervision de l'enseignement privé.

La réorganisation de l'enseignement minoritaire tsigane a créé des cadres professionnels, mais avec cette modification le nombre des cours de langue tsigane a baissé à deux heures par semaine, donc il est plus facile de résoudre le problème de l'enseignement de langue avec l'invitation d'un professeur associé, l'organisation d'un événement ou une colonie. Même si cette démarche est très importante, elle n'est pas assez efficace parce qu'elle ne crée pas les contraintes de l'enseignement de langue. C'était simplement une concession, qui n'augmente pas le prestige des langues tsiganes – aussi bien que celui des autres langues minoritaires.

D'après la loi de l'éducation publique, il y a des différences entre la condition de l'emploi des professeurs de langue étrangère et de langue minoritaire, les enseignants de langue étrangère doivent posséder un diplôme supérieur de professeur de langue. Dans le cas des langues des minorités nationales et ethniques les enseignants doivent avoir un diplôme supérieur de professeur et un examen de langue de niveau moyen. En ce qui concerne le bulgare, le beás, le romani, le grec, le polonais, l'arménien et l'ukrainien, il est suffisant d'avoir un examen de langue de niveau moyen.

Il y a beaucoup à faire concernant l'enseignement des langues tsiganes, des devoirs que l'éducation minoritaire a déjà réglés dans d'autres domaines. On n'a pas de livres, de méthodes audiovisuelles qui faciliteraient l'enseignement et l'apprentissage de ces langues. Mais rien ne compense le manque de la formation de professeur officielle.

L'Office des Minorités Nationale et Ethnique a examiné la possibilité et les démarches nécessaires d'étendre la défense sur les langues tsiganes – donc le beás aussi- parlées en Hongrie, en respectant les devoirs assumés dans la Charte Européenne des Langues Régionales et Minoritaires.

1. LA LANGUE BEÁS DANS L'INSTRUCTION PUBLIQUE

Pendant mes recherches concernant le statut de la langue beás dans l'instruction publique, universitaire et les possibilités du développement de l'enseignement de langue j'ai eu la possibilité de contacter les institutions enseignant le beás of j'ai fait remplir des questionnaires sur les circonstances de l'enseignement de langue.

D'après les résultats de cette recherche on peut affirmer qu'il n'existe que deux écoles secondaires et huit écoles primaires of on enseigne actuellement la langue beás. Dans ces institutions le beás est présent en tant qu'une matière optionnelle – pour ceux qui veulent l'apprendre, indépendamment de leur origine. Pour apprendre cette langue, on a besoin de la déclaration écrite des parents. Ces cours ont lieu pendant deux heures par semaine sous des formes variantes.

Comme il n'existe nulle part en Hongrie de formation d'enseignant de langue beás, le titre du professeur de beás n'existe pas non plus. Dans ces institutions on ne trouve même pas de professeurs de langue étrangère dont la langue maternelle est le beás.

Il y a seulement dans deux institutions sur dix un professeur formé dont la langue maternelle est le beás (un seul sur deux qui a passé l'examen de langue), et on en trouve deux jeunes de langue maternelle beás, sans formation pédagogique qui ont passé un examen de

langue. Entre les enseignants de langue beás il y a encore des professeures venant de Roumanie, parlant la langue roumaine, qui ont également passé l'examen de langue beás. Dans les autres écoles on trouve des pédagogues qui connaissent mal le beás ou qui sont en train de l'apprentissage de la langue.

Comme il n'existe nulle part en Hongrie une formation d'enseignant de langue beás, donc le niveau de langue des enseignants est contestable. La compétence de langue maternelle n'est pas suffisante pour l'éducation de la langue à bon niveau. Cela concerne les parleurs de beás mais aussi les parleurs de n'importe quelle langue étrangère. On peut donc constater que la préparation de l'éducation des langues tsiganes en Hongrie n'a pas été exécutée. L'absence des méthodes, des programmes rend plus difficile le travail des professeurs non-formés. On peut encore ajouter que le prestige plus petit des langues minoritaires, les possibilités réduites de l'usage de la langue participent à la diminution du rôle du beás.

2. LA LANGUE BEÁS DANS L'ÉDUCATION SUPÉRIEURE

Dans l'automne 1994 l'École Normale nommée Csokonai Vitéz Mihály de Kaposvár a commencé une formation de romologie d'études supérieures de deux ans, dans ces cadres toutes les deux langues tsiganes hongroises ont été enseignées. En 1996 le Département a cessé cette formation et après la mort tragique du chef du département la formation a été annulée.

A l'Université de Sciences de Pécs l'enseignement du beás a commencé en 1996 dans le cadre d'un séminaire de romologie du Département Linguistique de la Faculté des Lettres, et cela dure aujourd'hui aussi.

L'enseignement des deux langues tsiganes officielles n'existe qu'au Département de Romologie de l'Université de Pécs. Cette formation n'a pas donné un diplôme d'enseignant jusqu'ici. Pour résoudre ce problème, depuis 2005 les étudiants peuvent recevoir à côté de leur diplôme des lettres un diplôme d'enseignant de langue aussi. Actuellement c'est la formation la plus élevée jusqu'à la création de la formation d'enseignant, qui aide le travail des enseignants des langues tsiganes parlant au niveau moyen au minimum.

Au cours de la formation linéaire – dit processus de Bologne – l'apprentissage de la langue beás fait partie de la formation de base, et dans le début de la formation des études avancées on a la possibilité d'avoir soit le diplôme des lettres, soit le diplôme d'enseignant.

A l'année de 2006 une école de doctorat a démarré au sein de la Faculté des Lettres de l'Universités de Sciences de Pécs, dont un des programmes donne la possibilité aux étudiants et aux professeurs d'approfondir leurs connaissances dans le domaine de la romologie.

III. PROPOSITION DU DÉVELOPPEMENT

La meilleure solution concernant les langues tsiganes hongroises serait l'accomplissement des recherches de base et la naissance des différentes branches de la science, pour que l'enseignement de la langue beás et romani se démarre aussi.

L'élaboration des conditions de la formation d'enseignant de langue est un devoir assez pressant, ce n'est pas la seule chose qui empêche cette élaboration. En outre il y a un manque assez important de livre, de méthode, qui seront indispensable à ce programme.

En outre le manque des conditions personnelles et matérielles, la situation actuelle des idiomes, la temporisation du travail scientifique rendent plus difficile l'enseignement de la langue. La réalisation de l'enseignement de la langue beás est un processus plus lent, mais en réalité aucun pas sévère n'a pas été fait depuis des années. Comme j'ai démontré avec mes recherches empiriques, la perte et l'assimilation de la langue se continuent et deviennent irréversible. Il est bien clair qu'il faut commencer le travail.

Le Ministère de l'Éducation ne montre pas d'activité concernant la légitimation des conditions linguistiques et la création du programme. Le décret qui rend possible l'enseignement des langues, défère les enseignants, donc l'aide professionnelle est inévitablement nécessaire pour leur travail quotidien.

Comme l'élaboration des conditions de la formation d'enseignant de langue est un devoir d'État, il est important qu'il prenne aux mains la coordination entre les membres de cette activité ou qu'il nomme une institution à faire ce devoir.

On a besoin encore des recherches, des sondages concernant la situation linguistique de la langue beás pour la création d'une stratégie linguistique approfondie. En l'absence de cette stratégie – à cause de l'accroissement de l'intérêt de la société – la dissémination des travaux sans valeurs scientifiques serait remarquable.

En outre des travaux scientifiques, on a aussi besoin des innovations essentielles. Les travaux sur des dictionnaires, la linguistique de corpus informatique, la création d'un centre informatique de recherche sont tous importants pour la sauvegarde de la langue beás.

On ne peut plus s'attarder car le changement de langue beás-hongroise est très avancé.

UNIVERSITÄT PÉCS
Doktorschule für Schulungs-
und Gesellschaft- und Erziehungswissenschaft

Pálmainé Orsós Anna

**SPRACHLICHE SITUATION, SPRACHUNTERRICHT,
SPRACHLEHRERBILDUNG**

*Untersuchungen und Gedanken über die Möglichkeiten des Bewahrens der
Beasch-Sprache*

THESEN DER DOKTORARBEIT

Zusammenfassungen in Fremdsprachen

Betreuerin: Dr.habil. Huszár Ágnes

Pécs

2006

EINLEITUNG

Zahlreiche soziologische Untersuchungen beweisen, dass es überall auf der Welt eine spezielle Lage bedeutet, zur Roma Minderheit anzugehören. Sowohl die breitere, als auch die engere soziale Umgebung haben Einfluss auf die Identitätswahl, auf den Sprachgebrauch und auf sein Maß.

Wenn das soziale Milieu die Anderheit akzeptiert und sie als Wertvolles behandelt, dann wird die Identitätswahl der Gemeinschaft und der einzelnen Menschen wegen des Prestigegewinns sichtbar größer. Wenn aber das soziale Milieu die Anderheit nicht akzeptiert, kann man eine gegensätzliche Tendenz beobachten.

Über die Gegenwart der Roma-Gemeinschaften in den Nachbarländern und in allen anderen Ländern auf der Welt haben wir viele Informationen, über ihre Geschichte und ihren Sprachgebrauch stehen uns aber wenige authentische Quellen und Untersuchungen zur Verfügung.

Das liegt hauptsächlich daran, dass die Entstehung der schriftlichen Kultur bloß das Produkt des vergangenen Jahrhunderts ist, so haben die Roma keine schriftlichen Spuren für die Nachwelt hinterlassen. Die Dokumente im Zusammenhang mit den Roma entstanden durch die Konflikte mit der Mehrheitsgesellschaft, aus den „Friedenzeiten“ sind keine solchen Quellen zu finden.

Die Roma kommen auch in den Volkszählungsstatistiken unvollständig vor, denn sie leben verdrängt von der Gesellschaft, sie sind schwer zu erreichen, und mit eindeutigen Charakteristika ist nicht determinierbar, wer sie sind. Es gab mehrere Versuche die wichtigsten Merkmale des Roma-Wesens zu kategorisieren, aber eine allgemein akzeptierte Definition gibt es noch nicht. So ist das immer eine heikle Frage, und es ist besser, wenn man die Wahl dem Betroffenen übergibt.

Wegen der im Laufe der Jahrhunderte vertieften Vorurteile hat das Roma-Sein für einen Teil der Gesellschaft ein niedriges Prestige. Die Mehrheit der Roma bekennt sich als Angehörige der Mehrheitsgesellschaft, und erlernt normalerweise die Amtssprache des Landes und nimmt die Religion der Umgebung an, weil sie nur von einem Teil der Länder für eine Nationalität gehalten werden, von anderen aber, weil sie kein Mutterland haben, zu den ethnischen Minderheiten gezählt werden. Das ist der eine Grund dafür, dass es überall auf der Welt große Unterschiede gibt zwischen den Daten der offiziellen Volkszählungen und wissenschaftlich geschätzten Daten.

DAS THEMA DER DISSERTATION

Die Arbeit hat sich zum Ziel gesetzt, die Situation der Beasch in Ungarn und einige Schul- und sprachpolitische Fragen bezüglich der Beasch-Sprachunterricht zu untersuchen.

Die Wahl des Themas macht folgender Widerspruch begründet: Dank den Ergebnissen der vergangenen zehn Jahre begann die Deskription des bis dahin über eine nur mündliche Kultur verfügenden Beaschtums, unter den Sprachbenutzern und Sprachgemeinschaften in Minderheitenlage fing der beasch-ungarische Sprachwechsel jedoch viel früher an. Der Prozess sieht in den verschiedenen Gemeinschaften anders aus.

Im Zusammenhang mit den Beasch in Ungarn steht wenig Fachliteratur zur Verfügung, so habe ich für wichtig gehalten, die Kenntnisse zusammenzusammeln, die über die Situation und Möglichkeiten der Beasch-Gemeinschaften in Ungarn ein Bild ergeben.

Weder der Umfang der Arbeit, noch die Kompetenz der Autorin ermöglicht die vollständige Erörterung des Themas, so untersucht sie in erster Linie die gegenwärtige Sprachsituation der Beasch und den Sprachunterricht, der im Rahmen des Unterrichtswesens verwirklicht wird.

DIE UNTERSUCHUNGSMETHODEN

Die Beasch-Sprachgemeinschaften versuche ich durch zwei – eigene – Untersuchungen vorzustellen.

Die erste Untersuchung ist mehr allgemein: sie versucht einen Überblick über den Sprachgebrauch und den sprachlichen Zustand von sechs Beasch-Sprachgemeinschaften. Als zweites werden die Ergebnisse einer multiplen Untersuchung in einer Beasch-Sprachgemeinschaft in Baranya vorgestellt. In diesem Teil der Arbeit stelle ich den sprachlichen Zustand der Beasch-Sprachgemeinschaft von Mánfa vor, die ich bei einer komplexen Zweisprachigkeitsforschung untersucht habe. Im Rahmen des NKFP-Projekts Nummer 5/126/2001 wurden die Verwirklichungsformen des Sprachwechsels und der Zweisprachigkeit in acht ungarischen Minderheitsgemeinschaften (bei den Beasch, den Kroaten, den Deutschen, den Roma, den Rumänen, den Serben, den Slowaken und den Schwerhörigen) im gleichen methodischen Rahmen untersucht.

Bei der Untersuchung habe ich mir folgende Ziele gesetzt: die soziolinguistische Beschreibung der Beasch-Sprachgemeinschaft, die Untersuchung der Ursachen für die

Gebrauchsverdrängung des Beasch, die Beobachtung der verschiedenen Geschlechts- und Altersgruppen.

Auf Grund der Daten der Forschung habe ich die Gewohnheiten der Sprachwahl der Informanten und die für die Gemeinschaft der Beasch aus Mánfa charakteristischen Sprachwahlstrategien untersucht. Und zwar die, wo, wann, mit wem und warum ein Beasch aus Mánfa mit einem anderen aus der Gemeinschaft das Beasch beziehungsweise das Ungarische wählt. In der Untersuchung habe ich die Sprachwahl nach folgenden Kriterien analysiert: Teilnehmer des Gesprächs; Sprachkompetenz der Teilnehmer; Verhältnis der Sprecher zu den Sprachen; Alter, Geschlecht und Beruf der Teilnehmer; die Situation, der Sprechort; Anwesenheit von Einsprachigen; Beziehung zwischen den Sprechern; Nationalität des Ehepartners; Inhalt des Gesprächs; Funktion der Sprachwahl. Bei den Interviews mit den Informanten habe ich auch nach dem Ausdruck der Angehörigkeit zu der Beasch-Gemeinschaft, der Stärke der Identität und nach ihrer Meinung über das Beasch, das Ungarische und die Minderheitensprachen gefragt.

Auf der Basis des interpretierten Musters in der Analyse – nach im voraus determinierten Kriterien: Geschlecht, Alter, Schulung – habe ich die Informanten ausgewählt. Die Art der Datensammlung war Fragebogenuntersuchung, die Fragen habe ich aber auf Beasch, mit Hilfe eines Dorfbewohners gestellt. Den Ausfüllungsprozess der Fragebögen haben wir mit einem Diktafon aufgenommen.

Bei der Abfrage der Fragebögen – als Teilnehmer-Beobachter – haben wir über die sprachlichen Gewohnheiten der Gemeinschaften und Familien weitere Informationen gesammelt.

Nach der Verarbeitung der Fragebögen habe ich zwei Arten von statistischen Methoden angewandt: Einerseits habe ich die Geltung des Alters und der sprachlichen Attitüden bei der Sprachwahl in Abhängigkeit mehrerer Variablen untersucht, durch die Untersuchung der statistischen Signifikationsebene, andererseits habe ich mit der statistischen Zwei-Aspekte-Methode der Variationsanalyse mit unabhängigem Muster beobachtet, wie die sprachlichen Attitüde mit dem Geschlecht und Alter im untersuchten Muster zusammenhängen.

DER AUFBAU DER ARBEIT

Die Arbeit kann nach ihrem Aufbau – außer der Einleitung – in drei Teile geteilt werden. Die erste Einheit möchte durch die Vorstellung der Beasch-Sprachgemeinschaft eine Situationsbeschreibung geben. Die zweite Einheit stellt die Lage der Beasch-Sprache im Schul-

und Hochschulwesen vor. Die dritte Einheit handelt sich von den Möglichkeiten der Entwicklung des Beasch-Sprachunterrichts.

Das Verhältnis der gegenwärtigen Sprachpolitik zu den Minderheitensprachen scheint nicht ganz überlegt zu sein, die Verzögerung der Arbeit und der Probleme bedeutet ein großes Problem für die kleinen Sprachen, denn das kann zum Tod einer Sprache führen.

ÜBER DIE ERGEBNISSE DER FORSCHUNG

Beide hier behandelte Forschungen beweisen die Existenz vom Prozess des beasch-ungarischen Sprachwechsels, aber auch, dass die Sprecher des Beasch sich immer noch stark zu der Sprache binden, obwohl die Häufigkeit des Sprachgebrauchs dazu im Gegensatz steht.

I. DIE SPRACHLICHE SITUATION

In diesem Kapitel der Arbeit geht es um die Erscheinung der Beasch in Ungarn, um ihre Anzahl, und um den rechtlichen Hintergrund, der sich auf sie bezieht. Ihre Lage wird in großem Maße davon beeinflusst, dass sie von Anfang an in diglossischer Lage sind, denn die Vermittlungssprache mit der Mehrheitsgesellschaft war und ist auch heute das Ungarische. Die Grundlage der Sprache der heutigen Beasch-Gemeinschaft ist das Dialekt des Rumänischen vom Banat, obwohl sie mit dem Rumänischen und mit den Rumänen seit Jahrzehnten keinen Kontakt mehr hat. Die beiden Sprachen entwickeln sich voneinander isoliert.

Die Sprache der Beasch lebte bis zu den 1980er Jahre nur mündlich, der wirkliche Anfang der Schriftsprache ist am Anfang der 1990er, und bindet sich zum Namen des weltweit einzigartigen Instituts, des Gandhi-Gymnasiums in Pécs.

Dann wurde es unbedingt nötig, eine einheitliche Schrift auszuarbeiten. Die nach den Regeln der ungarischen Grammatik kodifizierten ersten Sammlungen waren Volksmärchen, Volkslieder, die wegen der Aussprache ausführliche Anwendungsvorschrift enthalten.

Die im Jahre 1994 veröffentlichten Ausgaben bedeuteten den tatsächlichen Anfang der Schriftlichkeit des Beasch. Kurz danach erschien das Sprachbuch Beasch, das das erste Beasch-Grammatikbuch war.

Bis heute wurde das Grammatikbuch mit zwei Wörterbüchern ergänzt. Seitdem gibt es schon mehrere Lieder- und Märchensammlungen, sowie literarische Übersetzungen.

Die Wichtigkeit dieser Arbeiten ist unbestritten, selbst wenn sie nicht mit der größten philologischen Bewusstheit geschrieben wurden. Das vergangene Jahrzehnt hat gezeigt, dass die Schriftweise funktioniert, denn den frühen ethnografischen Werken folgten andersartige

linguistische Arbeiten. Diese Schriftweise scheint nicht nur bei den Intelligenzlern zu funktionieren, sondern auch bei denen, die nur schreiben und lesen können.

Die Ergebnisse in der Arbeit zeigen, dass die Unterschiede im Sprachgebrauch zwischen den Generationen wichtig sind. Die Jüngeren benutzen das Ungarische öfter, als die Älteren. Die Kommunikation der Informanten mit ihren Ehepartnern und Kindern geschieht öfter auf Ungarisch, als auf Beasch. Außer der Familie – beim Arzt, im Geschäft, im Beruf – dominiert immer das Ungarische. Das liegt grundsätzlich daran, dass das Beasch in diesen Situationen seine Grenzen hat, es gibt keine Wörter, mit denen man im institutionellen Leben ungestört kommunizieren könnte.

Über die untersuchte Gemeinschaft aus Mánfa kann man sagen, dass ungefähr 80% die Sprache in der Familie erlernt hat, aber besonders unter denen, die jünger sind als 40 Jahre alt, wird das Beasch immer weniger benutzt.

Obwohl sie stark zu ihrer Muttersprache binden, und die Vermittlung der Sprache für nötig halten, halten sie es nicht für ihre Aufgabe, und möchten das Problem außerhalb der Familie lösen. Nach ihrer Meinung sei die Sprache des Weiterlebens die der Mehrheit (in unserem Fall das Ungarische), und in den Antworten der Männer im Muster ist mit dem Ungarischen auch eine Stärkung des Gefühls der Angehörigkeit zum Ungarntum zu beobachten.

Der Sprachverlust ergibt aber in dieser Gemeinschaft keinen Identitätsverlust. In der Sprachgemeinschaft von Mánfa stehen der Sprachgebrauch und die Identität genau im Gegensatz.

Im Leben der Jüngeren spielt das Beasch eine viel wichtigere Rolle, als im Leben der Mittelaltrigen. Den Älteren ist der Gebrauch des Beasch natürlicher, denn sie haben ihre Kindheit in geschlossenen Gemeinschaften, sog. Kompanien verbracht. Weil sie aber heutzutage nicht mehr in Kompanien leben, haben sie auch weniger Möglichkeit die Sprache zu benutzen.

Eine wichtige Zielsetzung ist, dass die Beasch die Werte ihrer eigenen Kultur kennen lernen, und dass sie nicht das Gefühl haben, dass diese Kultur nicht wertvoll ist zur Weitergabe. Die wichtigste Rolle spielen dabei die drei Ebenen des Beasch-Sprachunterrichts.

Eine überlegte, bewusste Sprach- und Schulungspolitik würde die Lage der Sprache und der Identität verstärken.

II. SCHULUNGS- UND SPRACHPOLITISCHER AUSBLICK

Im zweiten Teil meiner Arbeit mache ich einen Überblick auf den gesetzlichen Hintergrund der Unterricht der Roma-Sprachen. Bei dessen Untersuchung kann man zwei Perioden

unterscheiden. Die eine ist vor, die andere nach 2003, dem Jahr also, als das Minderheitengesetz modifiziert wurde.

Die Grundlage der Minderheitenschulung ist der 68. § (2) Abschnitt der Verfassung, die für die Nationalitäten- und ethnischen Minderheiten den muttersprachlichen Unterricht sichert. So hat die Roma-Minderheit zum ersten Mal die Möglichkeit bekommen, ihre Schulungsprobleme, die bisher als soziale Probleme behandelt wurden, ähnlich wie die anderen Minderheiten, die Roma Minderheitsschulung in Anspruch zu nehmen.

Es gibt keine Grundschulen für Roma. Es gibt nur einige Mittelschulen die auf Grund eines pädagogischen Programms für die Roma-Minderheit unterrichten (zum Beispiel das Gandhi-Gymnasium), in denen die Schulung der Roma Schüler verwirklicht wird. Trotzdem gibt es zahlreiche Roma-Klassen und -Gruppen, isoliert in den Schulen.

Im Fall der Roma-Sprachen stehen weder das sprachliche Anforderungssystem, noch die Curricula zur Verfügung.

Die Ausarbeitung dieses Anforderungssystem hat 1999 angefangen, aber der politische Wille hat zur Legitimation dieser Arbeit wenig beigetragen.

Die Modifikation des Gesetzes 1993. LXX.IX. über die Schulungspolitik im Jahre 2003 hat an der Schulungslage der Roma-Schüler viel verbessert.

Das Schulministerium hat zur Gleichberechtigung und der Integration in der Schulung eine bedeutende Rolle übernommen.

Die wichtigsten Elemente der Modifizierungen des Gesetzes sind: Definition der Begriffe „Schüler mit schlechtem sozialen Hintergrund“ und „Integrationsvorbereitung“; in den ersten und dritten Klassen können die Schüler nicht mehr durchfallen; Überprüfung des Erklärungsprozesses zu einem „Privatschüler“.

Ein Negativum ist aber, dass die Sprachstundenzahl auf zwei Stunden pro Woche sinkt und die können auch in Blockform von einem Sprachlehrer oder im Sommer in Form eines Sommercamps gehalten werden.

Obwohl diese Maßnahme aus schulpolitischem Gesichtspunkt sehr wichtig ist, kann nicht als effizient genannt werden, denn damit wurden die Voraussetzungen des Sprachunterrichts nicht verwirklicht. Diese Maßnahme steigert das Prestige der Roma-Sprachen im Vergleich zu den anderen Minderheitensprachen nicht.

Laut dem Schulungsgesetz werden Pädagogen, die Minderheitensprachen unterrichten, mit unterschiedlichen Voraussetzungen angestellt, als Pädagogen, die Fremdsprachen unterrichten.

„Für Fremdsprachen kann – in jedem Schultyp – derjenige angestellt werden, der Sprachlehrer oder Fremdsprachen- und Literaturlehrausbildung und Fachbildung hat.

Im Fall der Nationalitäten- und ethnischen Sprachen kann ein Pädagoge bis 1. September 2006. mit pädagogischer Ausbildung für Nationalitäten- und ethnischen Sprachen und mindestens mit einer staatlich anerkannten Mittelstufenprüfung „C“ oder mit einem damit gleichwertigen Dokument angestellt werden für den Unterricht der bulgarischen, Roma- (Romani ,bzw., Beasch), griechischen, polnischen, rusinischen, ukrainischen Sprache ohne die Hochschule angefangen zu haben, für unbegrenzte Zeit kann derjenige angestellt werden, der eine Oberstufenprüfung „C“ oder mit einem damit gleichwertigen Dokument hat.“

Auf dem Gebiet des Unterrichts der Roma-Sprachen gibt es noch zahlreiche Aufgaben zu lösen, die der als traditionell zu betrachtende Nationalitätenunterricht schon lange gelöst hat. Im Fall des Unterrichtes von Roma-Sprachen fehlen immer noch Lehrbücher, Hörmaterialien, audiovisuelle Hilfsmittel, die diese Sprachen für jeden erreichbar machen, aber den Mangel der organisierten Lehrerbildung kann nichts ersetzen.

Das Amt für Ethnische und Nationale Minderheiten hielt es wegen der Regierungsentscheidung über das Regierungsprogramm für die Roma-Integration, und über die damit zusammenhängenden Maßnahmen, sowie wegen der ungarischen Verpflichtungen in der Europäischen Charta der regionalen und Minderheitensprachen für wichtig, zu untersuchen, ob der Schutz auf die in Ungarn gesprochenen Roma-Sprachen – darunter auf das Beasch – zu erweitern ist, und welche Maßnahmen für diese Erweiterung nötig sind.

1. DIE BEASCH SPRACHE IM SCHULSYSTEM

Bei der Suche der Möglichkeiten der ungarischen Schulungs- und Hochschulsituation und den Möglichkeiten der Entwicklung des Sprachunterrichts wurde mir möglich die Institutionen zu besuchen, wo Beasch gelehrt wird. Ich habe auch einen Fragebogen-Untersuchung gemacht über die Umstände des Sprachunterrichts.

Diese Untersuchung hat gezeigt, dass Beasch in Ungarn insgesamt in zwei Mittelschulen und in acht Grundschulen unterrichtet wird. In diesen Schulen ist das Beasch ein Fach für diejenigen, – unabhängig von ihrer Herkunft – die die Sprache lernen möchten. Dazu braucht man die schriftliche Genehmigung der Eltern. Diese Stunden werden entweder in den Stundenplan integriert, oder in Blockstunden gehalten.

Da es in Ungarn keine Sprachlehrerbildung in den Roma-Sprachen gibt, so gibt es keine fachausgebildeten Sprachlehrer für Beasch. Auch Sprachlehrer in anderen Sprachen, die Muttersprachler sind, gibt es in den untersuchten Institutionen nicht. Von den zehn Institutionen gibt es nur zwei Muttersprachler mit pädagogischer Ausbildung (aber der eine hat keine

Sprachprüfung), und zwei muttersprachliche Jugendliche, die das Abitur und die Sprachprüfung haben. Es gibt noch zwei Pädagogen aus Rumänien, die das Beasch erlernt und die Sprachprüfung abgelegt haben. In den anderen Institutionen unterrichten Pädagogen, die die Sprache mehr oder weniger kennen. Das zeigt, dass die Qualifikation der Lehrer oft in Frage gestellt werden kann.

Die muttersprachliche Sprachkompetenz reicht nicht für den sachgemäßen Unterricht. Das gilt auch für alle andere Sprachen.

Als Ergebnis der Untersuchung kann festgestellt werden, dass der Unterricht der Roma-Sprachen nicht vorbereitet worden war. Der Mangel des bereits erwähnten sprachlichen Anforderungssystems, des Curriculums, der Unterrichtsmittel und Hilfsmaterialien macht den ungebildeten Sprachlehrern den Unterricht noch schwerer. Dazu kommt noch, dass die Minderheitssprache weniger Prestige hat, die Sprecher haben weniger Möglichkeit, die Sprache zu benutzen und die Rolle des Beasch wird immer mehr beschränkt.

2. DAS BEASCH – IM HOCHSCHULSYSTEM

Seit dem Herbst 1994 hat die Csokonai Vitéz Mihály Hochschule in Kaposvár eine zweijährige Romologieausbildung organisiert, in deren Rahmen beide Roma-Sprachen gelehrt wurden. Der Lehrstuhl hatte seit 1996 keinen Sprachunterricht, dann – nach dem tragischen Tod des Lehrstuhlleiters – hörte man damit endgültig auf.

Seit 1996 hat an der Universität Pécs, am Lehrstuhl für Sprachwissenschaften an der Philosophischen Fakultät eine Romologie-Spezialisation, in der auch Beasch bis heute unterrichtet wird.

Universitätsstudien in den beiden offiziell anerkannten Roma-Sprachen gibt es ausschließlich am Lehrstuhl für Romologie an der Universität Pécs. Diese Bildungsform gibt aber bisher kein Lehrerdiplom. Um diesen Mangel zu ersetzen kann man zum philosophischen Diplom auch eine Lehrerbefähigung bekommen.

Bis zur Akkreditation der Sprachlehrerbildung ist dies der höchste Schulabschluss, der Pädagogen mit mindestens Mittelstufen-Sprachkenntnissen hilft, in den Schulen eine Art Multiplikatorentätigkeit auszuüben. Bei der linearen Bildung – dem sogenannten Bologna-Prozess – gehört zur 3jährigen Romologie-Grundausbildung auch der Beasch- und Romani-Sprachunterricht. In der Masterbildung (4-5. Studienjahr) wird der Erwerb des philosophischen und Lehrerdiploms möglich. Seit 2006 hat die Doktorschool für Erziehungswissenschaft an der Philosophischen Fakultät der Universität Pécs begonnen, die den Studierenden die Weiterbildung,

den Lehrern und den Doktoranda die wissenschaftliche Arbeit innerhalb eines Programms ermöglicht.

III. ENTWICKLUNGSEMPFEHLUNGEN

Die wirkliche Lösung im Fall der Roma-Sprachen in Ungarn wäre, wenn die grundsätzlichen Forschungen anfangen würden, die Hilfs- und Hintergrundwissenschaften zu Stande kommen würden, wodurch, den anderen Sprachen ähnlich, die Beasch- und Romani-Sprachlehrerbildung beginnen könnte.

Die Ausarbeitung der Lehrerbildung ist eine dringende Aufgabe, aber das ist nicht das Einzige, das den verbreiteten, anspruchsvollen Unterricht der Roma-Sprachen, beziehungsweise den Muttersprachunterricht verhindert. Abgesehen von einigen Ausnahmen stehen keine materiellen Voraussetzungen zur Verfügung; es gibt keine Lehrbücher und keine Unterrichtshilfsmittel, die zur Verwirklichung solcher Programme unentbehrlich wären.

Neben dem Mangel an Personal und materiellen Voraussetzungen wird die Unterrichtsmöglichkeit an den Schulen durch den jetzigen Zustand der Sprachen und Dialekte, die Hinterteribung der Facharbeit, sowie durch Verzögerungen erschwert.

Die Verwirklichung des Roma-Sprachunterrichts und in erster Linie die Verwirklichung des Muttersprachunterrichts ist ein langer Prozess, aber es ist eine Tatsache, dass in den letzten Jahren diesbezüglich kein nennenswerter Fortschritt passiert ist.

Wie es auch meine empirischen Daten unterstützen, geht der Sprachverlust, die sprachliche Assimilierung fort, und es scheint auch unumkehrbar zu sein. Die Arbeit muss offensichtlich ohne Verschub angefangen werden.

Das Bildungsministerium hat in den letzten Jahren keinerlei Aktivität gezeigt, weder bei der Legitimation der sprachlichen Voraussetzungen, noch bei der Zusammenstellung von den Curricula. Die Verordnung, die einen Unterricht der Roma-Sprachen ermöglicht, macht die Pädagogen ausgeliefert, so ist Fachhilfe unentbehrlich zu ihrer Arbeit.

Weil es eine staatliche Aufgabe ist, die Voraussetzungen der Sprachlehrausbildung zu sichern, ist es wichtig, dass der Staat die Koordinationsrolle übernimmt und eine Institution beauftragt, die die Sprachlehrausbildung ausarbeitet.

Weitere Forschungen und Ermessungen sind nötig in weiteren Beasch-Sprachgemeinschaften, um eine überlegte und gründliche Sprachplanungstrategie ausarbeiten zu können. Ohne wissenschaftliche Sprachplanung – genau wegen des steigenden sozialen Interesses

– besteht die Gefahr, dass auch Arbeiten herausgegeben werden, die wissenschaftlich nicht begründet sind.

Neben den Forschungs- und Entwicklungsaufgaben sind auch grundsätzliche innovative Entwicklungen nötig. Die Zusammenstellung von Wörterbüchern, computerisierte Korpuslinguistik, die Hervorbringung eines sprachwissenschaftlichen und Informationszentrums wird wegen der modernen Verankerung und Speicherung der Ergebnisse wichtig.

Wegen des intensiven Prozesses des beasch-ungarischen Sprachwechsels darf man die zu verwirklichenden Aufgaben verzögern.

A TÉZISEKHEZ FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM
BIBLIOGRAPHY / BIBLIOGRAPHIE / FACHLITERATUR ZU DEN THESEN

- Andrássy György (1998), Nyelvi jogok. Studia Europaea, Pécs.
- Barth F. (1969), Ethnic groups and boundaries. University Press. Oslo.
- Bartha Csilla (1999), A kétnyelvűség alapkérdései. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Bilaniuk, L. (2003), Gender, language attitudes, and language status in Ukraine. *Language in Society*, v.32. 47-78.
- Bindorffer Györgyi (1997), Nyelvében él az etnikum? Identitás, nyelvi és kulturális reprezentáció egy magyarországi sváb faluban. *Szociológia Szemle*, 2:125-141.
- Borbély Anna (2001), Nyelvcseré. MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztály. Budapest.
- Chelcea, Ion (1944), Rudarii. Contributie la o „enigmă” etnografică. București.
- Demeter Zayzon Mária szerk. (1999), Kisebbségek Magyarországon. Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal. Budapest.
- DEX (Dicționarul Explicativ al Limbii Române) (1996), Ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Univers Enciclopedic.
- Ferguson, Charles A. (1975), Diglossia. Ford. Iványi Tamás. In: Pap Mária – Szépe György (szerk.) *Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások*. Budapest: Gondolat 291-317.
- Forray R. Katalin (2000), A kisebbségi oktatáspolitikáról. Pécsi Tudományegyetem, BTK Nyelvtudományi Tanszék, Romológia Szeminárium.
- Garami Zs. – Szántó J. (1991) Magyarországi szlovákok. Budapest. TÁRKI
- Gumperz, John J. (1971), The Speech Community. Anwar S. Gil ed. *Language in Social Groups. Essays by John J. Gumperz*. Stanford: Stanford University Press. 114-128.
- Hágai Ajánlások (1996), A Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól Szóló Hágai Ajánlások és Értelmező Megjegyzések. The Hague: Interetnikai Kapcsolatok Alapítvány.
- Havas Gábor – Kemény István – Kertesi Gábor (2000), A relatív cigány a klasszifikációs küzdőterén. In: *Cigánynak születni – Tanulmányok, dokumentumok. Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó*. 193-201.
- Hoóz I. – Kepecs J.– Klinger A. (1985), A Baranya megyében él• nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban. Pécs. MTA Regionális Kutatások Központja.
- Horowitz, D. L. (1975), Ethnic Identity. In: N. Glazer-D. P. Moynihan (eds.) *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge. Harvard University Press. 111-141.
- Huszár Ágnes (2000), Nyelvek és kultúrák válaszfútján. Pápa. Jókai Kör.
- Huszár Ágnes (2006), Hogyan (nem) érdemes kutatni a női és a férfi kommunikáció közötti különbségeket? In: *Sokszínű nyelvészet. Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás*. Szerk. S. Fenyő S., K.Szekeres E. Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. Miskolc. 15-38.
- Hutterer Miklós – Mészáros György (1967): A lovári cigány dialektus leíró nyelvtana. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai*. 117. Budapest.
- Hymes, Dell (1979), A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata. In. Pléh Cs. –
- Terestyéni Tamás *Beszédaktus–kommunikáció–interakció. Tömegkommunikációs Kutató-központ*. 213-263. Budapest.

- Kállai Ernő (2000), A cigányság története 1945-től napjainkig. In: Kemény István (szerk.). A magyarországi romák. Útmutató Kiadó. 16-24.
- Kemény István – Havas Gábor – Kertesi Gábor (1997), Országos reprezentatív vizsgálat 1993-94. MTA Szociológiai Intézetének beszámolója. In: Roma szociológiai tanulmányok – Periférián. Ariadne Alapítvány, Budapest.
- Kemény Márton (2002), A romák és szintik zenéje, nyelve és irodalma. Kisebbségkutatás, 11. évf. 1. szám.
- Kende Ágnes (2000), Kisebbségi nyelvi charta – cigányok nélkül. Amaro Drom. 3–5.
- Kenrick, Donald (2005), Cigányok a Gangesztől a Dunáig és a Temzéig. Pont Kiadó. Budapest.
- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor – Liskó Ilona (1996), Cigányok és iskola. Cigány tanulók az általános iskolában. Helyzetfelmérés. Egy cigány oktatási koncepció vázlat. Educatio, Budapest. (Educatio Füzetek 3.)
- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor (1998), A cigány népesség Magyarországon. Dokumentáció és adattár. Socio-typo, Budapest.
- Kiss Jenő (1995), Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Komlósi László – Knipf Erzsébet (1996), Kétnyelvűség és identitás a magyarországi németek körében. Kisebbségkutatás, 3, 291-292.
- Kontra Miklós – Hattyár Helga (szerk.) (2002), Magyarok és nyelvtörvények. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Kontra Miklós (2001), Egy s más a kétnyelvűségről. In: Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Szerk.: Sándor Klára. JGYF Kiadó, Szeged. 69-82.
- Kontra Miklós (2003), Cigányaink, nyelveik és jogaik. Kritika (1): 24-26.
- Kovalcsik Katalin – Réger Zita (vendégszerk.) (1999), Acta Linguistica Hungarica. (46) 3-4; (Tanulmányok a cigány nyelvről, angol ny.)
- Kovalcsik Katalin szerk. (1998), Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből. Tanítók Kiskönyvtára 9.
- Ladányi János – Szelényi Iván (2000), Az etnikai besorolás objektivitásáról. In: Cigánynak születni – Tanulmányok, dokumentumok. Szerk. Horváth Ágota-Landau Edit-Szalai Júlia. Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó. 203-209.
- Ladányi János – Szelényi Iván (2000), Ki a cigány? In: Cigánynak születni – Tanulmányok, dokumentumok. szerk. Horváth Ágota-Landau Edit-Szalai Júlia. Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó. 179-191.
- Lakatos Elza – Bernáth Gábor (2000), A romák nyelve nincs védve. Népszabadság, 2000. november 13.
- Lanstyák István (2000), A magyar nyelv Szlovákiában. Osiris-Kalligram-MTA Kisebbségkutatató Műhely, Budapest/Pozsony
- Liégeois, Jean-Pierre (2002), Kisebbségek és oktatás: cigányok az iskolában / Jean-Pierre Liégeois; francia nyelvből ford. Oláh Judit; Pont Kiadó
- Mészáros György (1980), A magyarországi szinto cigányok. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest 1980. 153. szám.
- Mezey Barna – Pomogyi László – Tauber István (1986), A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban. 1422-1985. Kossuth Könyvkiadó: Budapest, 1986.
- Michael Sinclair Stewart (1994), Daltestvérek – T-Twins Kiadó, MTA Szociológiai Intézet, Max Weber Alapítvány.
- N. Békefi Margit (2001), A magyarországi teknővájó cigányok. Romológiai Kutatóintézet Közleményei 4. Szekszárd.

- Nagy Pál (2005), Fáraó népe. A magyarországi cigányok korai története. Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok 15. Pécs. PTE BTK.
- Papp Gyula (1982), A beás cigányok román nyelvjárása. JPTE Tanárképző Főiskola, Pécs. (Tanulmányok a cigány gyermekek oktatásával-nevelésével foglalkozó munkacsoport vizsgálatából V.)
- Réger Zita (1984), A cigányság helyzetének nyelvi és iskolai vonatkozásai – Álláspontok és viták. Szociálpolitikai értekezések 1984/2. 140-173.
- Réger Zita (1987), Nyelvi szocializáció és nyelvhasználat a magyarországi cigány nyelvi közösségekben. Műhelymunkák a nyelvészet és társtudományai köréből 3. 1987, 31-89.
- Réger Zita (1978), Cigány osztály „vegyes” osztály – a tények tükrében. Valóság. 8. 77-89.
- Réger Zita (1990), Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció, nyelvi hátrány. Akadémiai kiadó. Budapest.
- Réger Zita (2002), Cigány gyermekvilág. Olvasókönyv a cigány gyermekfolklorból. L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- Saramandu, Nicolae (1997), Cercetări dialectale la un grup necunoscut de vorbitori ai românei: băia^oii din nordul Croației. *Fonetică^o i dialectologie*, XVI, Bucure^oti. 7-130. p
- Skutnabb-Kangas, Tove (1997), Nyelv, oktatás és a kisebbségek (Kisebbségi adattár, VIII.). Budapest, Teleki László Alapítvány.
- Susan Gal (1992), Mi a nyelvcsere, és hogyan történik? (In.: Kontra Miklós szerk. – Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben. Bp. MTA Nyelvtudományi Intézet)
- Szalai Andrea (1997a), A „mi” és az „ők” határai, avagy a beások belülről. 8. évf. 1. sz. 104-126.
- Szalai Andrea (1997b), A beások. Az etnikai identitás határai a nyelvhasználat tükrében. *Kritika* 12, 7-9.
- Szépe György (2001), Nyelvpolitika: múlt és jövő. Iskolakultúra. Pécs.
- Tálos Endre (2002), A cigány és a beás nyelv Magyarországon. In Kovalcsik Katalin (szerk.) *Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből*. Budapest: BTF-IFA-MKM. 295-303.
- Wardhaugh, Ronald (1995), *Szociolingvisztika*. Osiris – Századvég, Budapest.

FORRÁSOK

REFERENCE/ SOURCES/ QUELLEN

-
- 1146/2002. (IX. 4.) Korm. Határozat a Magyar Köztársaság Kormányának a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájában vállalt kötelezettségeinek végrehajtására vonatkozó második időszaki jelentéséről
 - 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
 - 2001. évi népszámlálás, 4. Nemzetiségi kötődés. A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 2002.
 - 2003. évi LXI. Törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról
 - 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról
 - 57/2002. (XI. 18.) OM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet módosításáról
 - A kisebbségi ombudsman jelentése a kisebbségek oktatásának átfogó vizsgálatáról. Szerkesztette: Aáry-Tamás Lajos, felelős kiadó: dr. Kaltenbach Jenő. Budapest, 1998.
 - A Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Jogairól szóló 1993. évi LXXVII. Törvény

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK
PUBLICATIONS ASSOCIATED WITH THE THESIS TOPIC/PUBLICATIONS DANS LE
SUJET DE LA THESE DE DOCTORAT /PUBLIKATIONEN IN VERBINDUNG
MIT DER DOKTORARBEIT

I. Tudományos könyvek, könyvrészek, kötet szerkesztése/

Scientific literature: books, chapters of books, edited essay collections/Livres scientifiques, extraits, rédactions/ Wissenschaftliche Bücher, Buchteile, Bandredaktion

Könyvek

Books / Livres /Bücher

- 1994a Beás nyelvkönyv kezdőknek. Cs V.M. Tanítóképző Főiskola, Kaposvár (201 p)
- 1994b Fátá ku pãru dã ar – Az aranyhajú lány (Kovalcsik Katalinnal) – Beás cigány népmese gyűjtemény I. kötet. Gandhi Gimnázium, Pécs (211 p)
- 1997a Beás - Magyar Szótár Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Kaposvár (114 p)
- 1997b Beás nyelvkönyv. Cs V.M. Tanítóképző Főiskola Kaposvár, új, javított, bővített kiadás (258 p)
- 1998a. Fátá ku pãru dã ar – Az aranyhajú lány – Beás cigány népmese gyűjtemény II. kötet Gandhi Gimnázium Pécs (132 p)
- 1998b Balatoni nádas berek – Beás iskolai daloskönyv. (Tengerdi Gyözővel) Gandhi Gimnázium, Pécs (166 p)
- 1999 Magyar – Beás Szótár. Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Kaposvár, 1999 (215 p)
- 2002a Cigány tanulók iskolai pszichológiája (Pohárnok Melindával és Lénárd Katával) 2002. Élettörténet-elemzési tréning – Kézikönyv Pécs, PTE BTK Pszichológiai Intézete és Romológiai Tanszéke (95 p)
- 2002b Beás – Magyar Igeszótár. Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium. Pécs (129 p)
- 2002c Beás nyelvkönyv. Dávid Oktatói és Kiadói Bt., Kaposvár (261 p)
- 2003 Cigány népismereti feladatlapok. (Forray R. Katalinnal). Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény, Budapest
- 2004a Magyar – Beás Szótár. Dávid Oktatói és Kiadói Bt., Kaposvár (140 p)
- 2004b Beás nyelvtan. (Kálmán Lászlóval) A beás nyelv alsó szintjei. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet.(kézirat)
- 2005 Felkészülési segédanyag a PROFEX Nyelvvizsgaközpont Beás nyelvvizsgájához. CD melléklettel. PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs

II. Tanulmányok, tanulmányrészek

Essays, Sections of essays/ Études, extraits d'études/ Studien, Studienteile

- 1997 A magyarországi cigányok nyelvi csoportjai In: Cigány Néprajzi Tanulmányok 6. Budapest (4 p)

- 2000 A beás írásbeliségről In: Ciganológia-romológia Szerk. Forray R. Katalin Dialóg Campus Kiadó Budapest – Pécs (185-206 p)
- 2001a A beás nyelv állapota (Varga Arankával) Iskolakultúra XI. évfolyam 2001/ 12.sz.
- 2001b Hagyomány és modernség a beás népmesékben Eső – irodalmi lap IV. évf. 2. szám 131-132(2 p)
- 2002 A magyarországi cigány nyelvek (Labodáné Lakatos Szilviával és Varga Arankával) In: A roma közösség kultúrája és pszichológiája Pécs, 2002 PTE BTK Pszichológiai Intézete és Romológiai Tanszéke (201-230 p)
- 2004 A beás nyelv szociolingvisztikai helyzete – Friss kutatások a romológia körében, (szerk.) Cserti Csapó Tibor PTE BTK Romológia Tanszék., Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok 10. kötet Pécs (15-25 p)
- 2005 A nyelvi másság dimenziói: A beás nyelv megőrzésének lehetőségei 186-194. Educatio, 14. évf. 1. sz.
- 2006a A magyarországi beás nyelv oktatási és nyelvtervezési kérdései. In: KB 120 – A titkos kötet. Nyelvészeti tanulmányok Bánréti Zoltán és Komlósy András tiszteletére szerk. Kálmán László. MTA Nyelvtudományi Intézet Tinta Könyvkiadó, Budapest. (67-86 p)
- 2006b A magyarországi cigány nyelvek szociolingvisztikai nyelvpolitikai megközelítése. Tankönyv. In: Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz. Szerk. Forray R. Katalin, Bölcsész Konzorcium Budapest, 2006. (93-109 p)
- 2006c Nyelvvizsga beás nyelvből In: Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz. Szerk. Forray R. Katalin, Bölcsész Konzorcium. Budapest, 2006. (131-138 p)

III. Egyéb szerkesztett kiadványok

Other edited publications/Autres études, rédactions/Andere redigierte Publikationen

1. Fordítások

Translations /Traductions. Übersetzungen

- 1997 Halák László. Híd a viselkedésről cigány és nem cigány fiataloknak Pod lu tnyirj dā bājás, sī lu tnyirj, káré nu-sz bājás szā styijé kīnd, sjé kum trébé szā fākā – Zoril (Hajnalodik) Cigány Szociális és Kulturális Alapítvány, Budapest (64 p)
- 2001a (Orsós Jánossal és Orsós Sándorral) Petőfi Sándor – Sándor Petőfi – Sándor Petőfi: János vitéz – Jánás dā Vityáz – Műfordítás; Fodor Ildikó – Devi Art Alapítvány, Pécs
- 2001b Ribó Pongrácz Éva. Madarakból lettünk – Dīn pászárj ány nāszkut pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs (95 p)

2. Egyéni lektori munka

Scientific paper revisions (proofreading)/Travaux de lecteur/Eigene Lektorarbeit

- 2005 Beás-Magyar Képes olvasókönyv Gyulai Általános Iskola. – szakmai és nyelvi lektor
- 2005 Radics József – Kényve nasztrā. – A mi könyvünk. Beás nyelvi munkafüzet. Darány, Nyelvi és szakmai lektorálás
- 2005 Beás – Magyar Képes olvasókönyv. Általános Iskola Gyulaj, 2005 – szakmai és nyelvi lektor

2006 Gombos Péter – Gyermekversek beásul című verseskötetének lektorálása, Kaposvár Profunda könyvek, Juta

3. Tudományos jellegű szolgáltatások: szakértői anyagok, beszámolók állami, kormányzati szervek részére

Services of scientific nature: expert materials, reports to state and government authorities/Autres travaux scientifiques: avis d'expert, rapports et compte rendus pour les appareils d'État/ Dienstleistungen mit wissenschaftlichem Charakter: Expertenmaterialien, Berichte für Staats- und Regierungsorganisationen

- 2001 Beás nyelvi követelményrendszer- szakértői anyag az Oktatási Minisztérium megbízásából
- 2002 PROFEX-Beás Nyelvvizsgahely – A nyelvvizsgahely akkreditációja – szakmai anyag. NYAT megbízásából
- 2002 A lovári és beás nyelvek oktatása alapjainak megteremtése – szakértői anyag az Oktatási Minisztérium megbízásából
- 2002 A romológia szakok beépítése a felsőoktatási rendszerbe – szakértői anyag az Oktatási Minisztérium megbízásából
- 2005 A cigány nyelvek a hazai köz-és felsőoktatásban – Helyzetkép és javaslatok a cigány nyelvek oktatására és fejlesztésére – szakértői anyag a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal megbízásából.

Az idegen nyelvű összefoglalók fordításáért ezúton is köszönetet mondok Potó Krisztinának, Fehér Angélnak és Kalányos Istvánnak.